

Радомир
Продановић
СЛЕШИ ВИДЕ
Драма

Библиотека *Заоставитина*
Књига 3

Уредник *М. Л. Белатукадруз*

На корицама : Фотографија
Радомира Продановића (1915-1944)

РАДОМИР ПРОДАНОВИЋ

СЛЕПИ ВИДЕ

ДРАМА У ТРИ ЧИНА

Едиција ЗАВЕТИНЕ

Београд, 2010.

Кнез муж и жена. Обоје слепи, нежних гласова,
људи у годинама.
Зоран, син Кнеза и Марије, види
Ружица, кћер Кнеза и Марије исто види
Гавран, момак без година
Видоје, човек од сваке руке похлепан
Вилма, тешка лепотица, Видојева жена
Дамњан, праведњак
Млада, девојка без девичанства
Добошар, сеоска луда, а шерет, погорелац
Крсман, погорелац
Жарко, механција
Баба Наста
Народ
Први домаћин
Други домаћин
Трећи домаћин

I ЧИН

Сцена полукружни ваљак, или купа, са потребник бројем пролаза, тј. Један слева, други сдесна. Купа је начоњена у облику шатора из једноставног платна или другојаче и то округлих кривина, управо омотача разуме се. Обојена је модром бојом или којом другом, изразитог интензитета. На позадини њеној усликане очи са полунаглашеним ликом анадрагина отприлике Кнеза на слици „Слепа Гусларица“. Кроз те очи чији су капци раздвојени, иза сцене бацају два рефлектора мало тамнију мутну светлост на играче, или какву другу пријатнију за посматрање. И рефлектори се крећу пратећи непрестано оне који учествују у драми као да гледају. При доњем рубу купе издубито седиште као диван који се креће дуж целе сцене полукружно. У средини сцене огњиште.

1. појава

Кнез са леве, Марија са десна, боје обу чени у бело, излазе са испруженим рукама на сцену, пипајући даљину, слеполуки.

(Благо): Жива О Марија- здрава си?

МАРИЈА *(Ведро)*: Радост је, Кнеже, када ме ословиш. И ти, хвала ти.

(Здраве се, одвајају се се обилазећи огњиште и седају иза њега, једно крај другог, Марија подстиче ватру, Кнез ћути, глади брк.)

МАРИЈА: двадесет је и две године, кажу, продекло, од када ми поздрависмо руке и везасмо срца. И сина, и кћер, имамо. За старце, вели се, да временом слабије сналазе се, јер вид губе. А мени подлактице трепетније зује колико трајем, када опомиње, да ми је запречена корака слобода, јер најпре у њој спотакнут, застане испред мене и задржи ме мој глас.

КНЕЗ: Кажу. Мало кажу. Једно мање што разумем, једно више не умем рећи. Већи је страх од више непознатог, али сам онда ближе свој. Рекоше и говоре нам да смо слепи, Марија. Ти знаш да си увек са собом. Ти чујеш

увек у себи своје име. Може ли бити онда неке грешке у томе? Је ли истинс, да пре него што учиниш ма шта, како је у теби стремња која ће тражити, стремња која ће лепршати твојим прстима, једна Мареја и никада друга.

МАРИЈА: Да, Кнеже, и двапут толико.

КНЕЗ: И зашто онда забуна међу нама и децом? Зашто тако журно нехајно и Зоран и Ружица таласају и набирају неке ударе, ударе мирног ветра који додирујемо крчећи себи пролаз? Зашто кидају оно лелујање свежине које милују образ и стишава душу, јер шапће да си жив, крећеш се?

МАРИЈА (*Препреда вуну*): То је ваљда њино, Кнеже.

КНЕЗ: Ја би хтео своју децу ближе. Па моја су. Штрче ми као у незнатном пределу неочекивани бол од хрпе ивице јама и ниских довратака. А зар би могло и да буде другојаче, него да су ми ту под руком, а не стално изван мене?

МАРИЈА: И други, жале се тако. Оно што знамо, Кнеже, дирнули смо. Кажу да не видимо, али нам никад неће ни показати, како. Можда они само мисле. Јер дираше ли они у то? Не, Кнеже.

КНЕЗ: Подстакни, Марија. Чудно је како огањ сажима удове што сам му ближе. И читавог човека као једном песницом да клешти, а тече једним целосним ударцем по свуда. Слабијим ако смо даље од тоpline, нешчим ако му се близином тело лепи. А драгоцено је то живљење које је у њему. Свуда га по себи осећам, ваљда ми је зато крај њега раздраганост преко целе душе.

МАРИЈА: Где су деца? Треба већ бринути.

КНЕЗ: Остави бригу о другима, Марија. За наше разговоре, прилике су ретке, јер они остали више говоре, него шти кажу.

МАРИЈА (*подстиче ватру*): Прибојавам се. Где обитавамо све знам шта учинити треба. Али ми изгледа они чине, ако не више, оно бар нешто друго које ми објаснити не могу. Трудим се да ми свесрдни напор из свих покрета могне, пођем ли чему. А ти? Сигурно тако мужу?

КНЕЗ: Да. А рад чега страхујеш?

МАРИЈА: Да не залутају. Да се не утуку о шта.

КНЕЗ: Веруј им. Хује око нас, као пролећне непогоде, наша деца. Хм.

Лагодно је, изгледа, около њих. Не бој се. Ћутимо мало, Марија, да почујмо једно друго. Обрадовао бих себе, као када не бејаш кратак дахом.

2. појава

Ружица па за њом Зоран, долазе с десна (весело).

КНЕЗ: Још три корака, Зоране, ту си ту, крај огња да се пригрејеш.

ЗОРАН: Погађаш, старче. Погађаш.

КНЕЗ: Ћопаш кад идеш, опака ти је ћуд. А то двоје код тебе увек је заједно. (*Ружици*). Тапкаш. Тапкаш, славујчице. Понеси се до мене, смеху цвркутави, кћери моја.

РУЖИЦА: Их, какав си! А хтедох да те преварим. Не даш ми никад да се прикрадем. Као да више нисам мала.

КНЕЗ: Дете. Мило дете.

МАРИЈА: А ти, Зоране, што ћутиш? Обрадуј се. Ето зима је већ одперјала. Кад кроз косу провучем, нема оне дебеле тежине, већ би свака влас да се одгурне од друге и поигра сама собом.

РУЖИЦА: Оћеш, мајко, знам ја. Узми ову кануру. Дај оцу нека држи, а ти премотај у клубе, па ћу ти испричати драгост младости моје. Захватило ме нешто. Не држе ме ноге, не води ме глава, да причам, да певам само ми се хоће. Мајко? Неки луди лахори низ бреговесуљају. Полегну по пољу, а меку травицу под брдом голицају и поваљају. Захвате и мене, обујме, па кикот чујем га од свуд, а највише (*показује прса*) ту ми брецне и уха ми дражи. И свуда божија питомина и дивљина. Љубице миришу. На свакој као да је птичица и суманутом (...) * опила је биљка, па ређај, песма све кликће, кликће. Нико не хаје.

МАРИЈА: Је ли за Дамјаном? Нек звони. Добра је то вест. И моје бруји у теби, кад ти чујем глас, Ружице.

РУЖИЦА: Али не баш за њим, мајко. Исто онако он и ја. Некако то као за себе. Онда звони.

МАРИЈА: Ако, ако. Штитила вас љубав. Ако дете, срећни да ходате!

ЗОРАН: Још се не зна, стара. Ништа се још не зна. Иду дани, а иду и врач. Тек је посејано.

МАРИЈА: Немој тако, Зоране. Брат си ти.

ЗОРАН: Свуд је ваљана за по неку несраћу, а што не би и овде, шта мислиш, Кнеже?

КНЕЗ: Мир. Бол ми коси снагу кад чујем таквих речи.

РУЖИЦА: Он, оче, нечастиво мисли, а кад се врти коло, баш јес (*Зорану*), ја ти видим као из очију неку љуту печал да цури. И чула сам момци кад говоре, ни да га премлатиш, ни да га пустиш ноге да ти лиже.

ЗОРАН: Кушај, ритави девојчурку, све ћу конце да ти покидам.

РУЖИЦА: Хајдемо, мајко, од овог. И цркло пиле отровало би човека, а камо ли овај бесни вепар ако уједе. Вепру један.

ЗОРАН: Шали се, шали.

МАРИЈА: Зашто, сине, брату. Старији је. Почини се, женско си. (*Диге се хука*).

КНЕЗ: Не, кћери, и тебе је родила мајка.

РУЖИЦА: Да ти покажем, најо, платно што ткам, само да га омилујеш, мекше је од сваке (...) * да огледаш само шта ће бити за твоју Ружу. Дарови невесте за ђувегију.

МАРИЈА: Је ли за Дамјана?

ЗОРАН: Бува за буву.

РУЖИЦА: Злобниче!

МАРИЈА: Брат је брат. Не прекоревај, ћеро.

*Рукопис оригинала нечитак.

ЗОРАН (*Прискаче Кнезу и хвата га за појас, у исто време кад Кнез проговори, Зоран одпоче*): Где су ти?

КНЕЗ: Нападаш већ? Тек што смо сами. Очекивао сам. Бежи од мене даље. Ноћи не спавам стрепећи од тебе. Хоћеш да умориш под старост ону добру жену. Спреман си и да отимаш већ? Далеко си стигао.

ЗОРАН: Не причај. Већ дај. Где их кријеш? Добио си у неистољеном злату дукат до дуката и лаежиш на њима до века, као на мућковима квочка. Брже вади и дај.

КНЕЗ: Од мене даље.

ЗОРАН: Дај ми, или ћу да отмам.

КНЕЗ: Туђе је то, брајко мој, што би ти отети хтео. Ни моје није да ти дам. Мираз је ово Ружин и доста.

ЗОРАН: Ни родила се није када се нашао тај ћемер у тебе.

КНЕЗ: То је срећа њена.

ЗОРАН: Или твој грех. Али ја знам даћеш ти мени. А дознао сам још да уморни путници на камену радо остављају по дукат, два. Или све дукате. И то је мираз неке ко се још родио није, а онда и сам живот – то не бих веровао, то не бих веровао. А верујес ли ти стари?

КНЕЗ (*узбуђено*): Ћути. Не греш се. Незахвалниче.

ЗОРАН: А коме? Зашто да захвалим? Је зато што сам нико, без свога мириса, друштва, памети? Заробио си ме у каштигу свих дана мојих ради свога задовољства у једном тренутку непознавајући онога коме ће се свалити на плећа тешки терет многих година. Ни за какав рад ниси. Ни за какав рад људи. Као смрзнута птица без јата свога, а са мном заједно и твоја премила кћер. Шта можеш очекивати још из те грамзиве тмуше, јер си толико себичан да ћу поверовати како си је намерно себи натакао на врат.

КНЕЗ: Своју реч, угурсузе један, достојанство и вољу своју.

ЗОРАН: Одстрани све те озбиљне шале. А о тешко богатом трговцу који омркну некада код вас двоје маторих, мислећи да му је сигурније било јер га не видите, а освану олакшан и неком травуљицом згађен на свој живот па га избљува, нећу никоме рећи, ама ништа. Али хоћу да живим. Нико да ми

се не поспрда. Има начина да се загадим и забашурићемо оскуду сваку, а тај је под појасом код тебе. Има гордих па се сагну, ако је гомила већа. Једна ће се машити ваљда кад јој зазвекцам крај уха. Хоћу младу у дом да ти доведем, даћеш ми, старче, колико треба ћуд да јој купим.

КНЕЗ: Не! Никада! Освести се! Никада. Нарочито грдана неће та срамница преко прага за мој дом, за којим потерасте се сви.

ЗОРАН: Е оћеш вала! Као год што се ни нјој неће, а ипак стераће је моја рука.

КНЕЗ: Не! Не! Таква ми неће газдовати овде.

ЗОРАН: За то сам и ја. Али паре дај и даћеш. *(Прилази опет Кнезу)* Мили мој отац, отац а ја синак. *(Хвата га, отима испод појаса ћемер)* Исто благо иста крв. Дукатићи! *(отима)* Дукатићи!

КНЕЗ: Зоране! Призови се! Шинуло те! *(Врати се)* Зоране!

ЗОРАН: Па шта ће теби злато, ћорава душа, нећеш га ваљда у мраку пребројавати. *(отме)* А!

КНЕЗ: Ух, проклетниче. Враћај! Враћај!

ЗОРАН: Ако ти немаш очију. Мислиш да ја памети немам. О како је топло. Што пријања умиљато, као мед у ждрелу. Старче, да знаш само, да знаш. Па да враћам? Нисам луд. Нисам поблесавео.

КНЕЗ: Синко!! Да ти га век потапају! Да ти га за душу наспијају. У гроб њиме да те залију! У динаре ти се кости расточиле! Не имао мира довека, док их пожудне руке пребирају.

ЗОРАН: Злато! Злато! Звечка. *(Дрма кесу)* Па цакли. *(Претаче из шаке у кесу и обратно)* Ако старче. Нек ме преврћу. Премного ти хвала. Ја и јесам да ме увек има, а и млада биће моја. *(Подругљиво)* Не. Узми. Вратићу ти. *(Звечка му крај уха, Кнез управо хвата.)* Ево. Узми бре. *(Трза, Кнез се диже.)*

КНЕЗ: Дај, синко. Поричем све што казах. Ружици милој то смо даровали.

ЗОРАН: Онда не. Онда не. *(Наводи га на огањ и звечка кесом)*. Ево. Ево.

Оди старчићу. Оди, (...)* Ухвати ме тутумашу.

*Рукопис писца нечитак

КНЕЗ (*На огањ, опече се, паде уназад*): Аох! Авај. Дабогда сине... На огњу пекло ти се срце!

ЗОРАН: Немој да дрхтиш. Шта ти је? Не бој се! Нећу купити твојим блебетањем оно што је моја воља. На (*Баци кесу крај Кнеза*) И без тога, што желим, створићу одмах.

3. појава

Улази Дамњан.

ЗОРАН: Питаћеш шта је. Ништа. Један слепац погостио некада помраченом намерника у свој дом. А овоме се смучило па побљубао и свој дроб. И сада затражих да видим ту некадашњу гадост.

ДАМЊАН: Ма шта је то било, Кнеже? Је ли могуће? Што си на коленима ту?

КНЕЗ: О, Дамњане, роде мили.

ДАМЊАН: Шта се то збива старчино у твом поштованом дому?

КНЕЗ: Приђи молим те. Дај прњу ту да склонимо. Има ли је?

ДАМЊАН: Какву прњу, Кнеже? Ничег не видим но тебе да клечиш. Ајде, дижи се (*помаже му*). Седи!

КНЕЗ: Ама ту прњу масну и клизаву.

ДАМЊАН: Аха! Је ли ово? Па ово је кеса ћемер. Унутра злато.

КНЕЗ: Да, ту прњу.

ДАМЊАН: Како прњу Кнеже?

КНЕЗ: Дај ми и седи... Због отмице, Дамњане,

ДАМЊАН: Шта се догоди међу вама?

КНЕЗ: Не треба речи. Није лепо. А ти да ли знаш нечега лепшег што не чини заваде међу људима.

ДАМЊАН: Знам, Кнеже, о како да не.

КНЕЗ: Причај. Олакшај. Да се заборави, умине.

ДАМЊАН: Напољу, у висини, пред кишним даном ти у светлом зраку, ластавица ластавицу мимоград засени брзим летом и завиори у небеса слашћу ширине. А човек човеку кад злоби с краја на крај света, тамо је и други адев погуше. А да ли се уби, Кнеже, не рече ми?

КНЕЗ: Нисам много. Нисам. Само толико осмудих руке, да кад се дотичем, запиру кожом као да нису моје. А диван створ та ластавица. Мора да је и пуно љуби? Брзих сила и стопом као ја?

ДАМЊАН: Ако знаш, Кнеже, шта је туга у сну за собом умрлим? А кад се зором пробудиш, како хитро потера је радост што си жив, ето тако је брз и у ластавице лет.

КНЕЗ: А ако је зора исто што ми је најдраже, у толи мојој како велите, то си ти. А тугу знам Дамјане. Не она мирује мислим у мени.

ДАМЊАН: Како бих ти је? Зоран је знамење твоје радости.

КНЕЗ: Зоран је отимач, а Кнез не опраста.

ДАМЊАН: Па кћер Ружица.

КНЕЗ: Несташни град што по лицу штупка, по крову чангрља, а штете не чини. Али нека и ње.

ДАМЊАН: Ти, Кнеже, велико имаш срце друге, како не би и за свога.

КНЕЗ: Принеси ми то потопљено тршће отуд из кута и приђи да слушаш.

Слепцу је мио разговор, јер и сам собом разговара, ако је без друга. Знај, Дамњане, старац је у кући као проходило дете. Помоћ никоме, а велика брига. А слепац старац, зађевица за спотицање, као набубрео трбух у породиље, која ће родити копиле. Уз то још кажу: даца су свему крива што има људи и што је човек према човеку као скот.

ДАМЊАН: Кнеже, ко то каже?

КНЕЗ(*Даље плете*): Зоран мој. Оженићу се вели ни ради себе, ни ради порода, само горду ћуд да јој срушим и доста ми је. Млада моја или ничија, ти знаш, Дамњане, свиреп нисам. Али не дам због повремениг наума мојег укућана ико да заплаче, па макар чији био.

ДАМЊАН: Њу би, зар сасвим, он?

КНЕЗ: Њу.

ДАМЊАН: Слушај ме. То је незнан усхит у њему који прави љубавну радост и њему и злоћом подстрекује, али проћи ће чим изабраницу уз себе привије.

КНЕЗ: Како изабраницу? Да ли чух добро? А? (*Маше главом*) Њу не.

ДАМЊАН: Ти се противу њега буниш.

КНЕЗ: Ни то, него противу онога што је он предузео.

ДАМЊАН: Мало је, Кнеже, опирање твоје, ако се и он и она замиловаше.

КНЕЗ: Тако бих и примио како гласни реп пуштају за њом. Али си не удара право. Хоће да купи пристанак новцем да покоси нарав, а рекли су ми, она је њега и без тога пожелела.

ДАМЊАН: О па је све, Кнеже, баш као за родитељску срећу учињено. Не замераш онде где би други замерио, нити за благом жалиш.

КНЕЗ: Није баш тако. Благо ја не жалим. Али се бојим да не би жалио ради онога што би се учинило са њиме. А још и ово. Миломе пусти на љубав, али на силину не на вољу. Предосећам зоран се не би зауставити у греховима мого, што би га сплели као ја ово тршче, ако ми измакне испод руке ма којим неразумним пристанком мојим. Но доста. Престанимо. Да опет нас то благо реци што милује као ћарлијањем. А ово не казуј никоме, у каквој невољи затече Кнеза.

ДАМЊАН: Никад те питао нисам, ни мислио нисам.

КНЕЗ: Знам шта хоћеш. И баш зато што не питаш, рећићу ти све. Било је пре двадесет и једне године. Зоран на сиси, још је доијо мајку у себе. Бурна пролећна ноћ, после зиме хрпа наслаганих снегова, као и овог пролећа што бива. И није бујица плаха. Цијукања. Под вратима завија олуја као прикљештено псето. А у то, бам, бам у врата нечија тешка песница. Но затим замреи тупо паде нешто. Марија!- рекох. Јамачно поплава кроз клисуру надире и брише, неко на бег позива нас. „Отвори, Кнеже, умреће ми чедо од страхакоји ме смрзава.“ Ја вратима приђох. И скакавица се диже. А онда, свуљну низ моје ноге неки терет и запахну ме покисле одеће задах. Човек је. А прослови цркнутим гласом ваљда у трку погођен из заседе од

некуда. И рече. „Добри људи. Примите ми главу. Отимаше се за њу многи, али не би ми суђено. Хоћу да умрем као човек.“ Ја га прихватих. Расквашена му одећа лепи ми шаке, а лепи ниже леве плећке неки топли млаз, тобеше крв. „Нико- вели да не сазна од родбине и од непријатеља мојих, какав ми беше свршетак, не казујте добри људи, а ево и награде.“ Тутну ми у шаку кесу. Зену душом па оде на починак, а ја на истину пред селом као криб, и поче злих речи хајка на мене. Укопасмо га, и благо бацих у буцак, деца се до скоро играше с њиме. Ето Дамњане.
ДАМЊАН: О, Кнеже, лепше ти не могу рећи, него што је душа твоја. Милена те воли слепог, од једног до другог срећника, међу нама. А, Ружица, где је?
КНЕЗ: Са матером за неким женским посломоде. Како мериш кошару ову? Је ли добра? А? *(Ослушкује)* Причекај неко се шуња.
ДАМЊАН: Нико, Кнеже.
КНЕЗ: Ама јест. Шуња се. Шуња.

4. појава

(Чују се кораци. Видоје гађа штапом на сцену, затим се појави.)

ВИДОЈЕ: Замаче ми, пост му његов!

КНЕЗ: Шта то би? Шта учини човече?

ДАМЊАН: Шта то би, Видоје? Што у нас потегну?

ВИДОЈЕ: Ту је крај вас шмугнуло. Де, де види, Кнеже. Помер се. Овамо. Овамо.

КНЕЗ: Шта је то човече? Нећеш ми ни у кући мојој начинити места.

ВИДОЈЕ: Де, де. Не среди се Кривоглавим Гавраном мачак штуче овамо, а све ми голубе изведе. И то голубице, кост га задавила.

КНЕЗ: Чуда од човека. Ако си вољан разговору домаћинском ти седи крај нас. Ја ни својих мачка немам, неће ни гавранови да шећкају овде. А не потежи ко луд, да осакатиш кога.

ВИДОЈЕ: Е, не. Шта правиш то Кнеже? Кошару биће. А није друга вајда. Прича се, злато по соби жути и река, као јесен по опалом лишћу. Треба га сместити некуд. (*изненадно*) Ја на брз дођох. Оћеш ил нећеш. Да трампимо. У мене дебела грла. Два вочића, снаге као две планине на камену. Кнеже, имаш ли ти ситнијих новаца од дуката. Не бих хтео за злато? А пријешко мој? Нећу да се мерим са тобом? Моје је благо живи, благује.

КНЕЗ: Ништа ја немам. А за трампу најмање. У мене равних зидова има. Овај штап што корача испред мене, а уме и да одалами и моја чељад.

ВИДОЈЕ: Слажем се. тако је. Но нешто ти је Зоран болан. Пати од главобоље, биће да су други разлози, него пуста сиротиња. Лепо ти је овде, мој Кнеже. Сам, плав, божији дан, испунио ти кућу. Ако, ако.

5. појава

(*Улази Марија и Ружица с лева*)

КНЕЗ(*Видоју*): Тако је мени. И другима нека је.

МАРИЈА: И то ће доћи једном. Запеваће ти јенђемер сватова. На свадби твојих родитеља, глухо беше као да мртве саранише. Чула сам плакали су многи.

РУЖИЦА (*стукне мало*): Он је код оца.

МАРИЈА (*свима*): Захвалите животу, стижемо и нас две међу вас.

ВИДОЈЕ: Мајчице! Ту сам и ја!

МАРИЈА: Прија ли ти, синко?

ВИДОЈЕ: Понекад. Топло ми је. Грејем се ето добротим туђом, као на жару црв. А вас две, како сте?

6. појава

ВИЛМА (*узбуђено утрчава*): О, људи! (*Угледа Видоја*) Где си домаћине мој, работниче? Кућа нам свира празна, још мало па и ње неће бити.

ВИДОЈЕ: Шта кажеш ти? Јеси ли при свести? Што би наше куће нестало? О људи! С планоне је нагрнула бујица. Бране не сачуваше села горњака, и од онога што у подножију беше вире само оцации на по којем дрвету крај гнезда по неки веселјак, што га ужас већ живог од душе раставио. Крда говеда угину. Дере пуста вода лије низа стране. Ситној стоци броја нема што угину загушена водом. И луде људи. Један из пушке уби и жену и дете, не могав да их спасе- њу проклетницу, не однесе је вода. Рачунају: како смо на вишим странама, може нас пакости, јер у јазу и клисури само јечи, издануће земља.

КНЕЗ: Не знам како је, ал овако не памти се.

ВИДОЈЕ: Ама јел истина, Вилма, реци?

ВИЛМА: Чудо да и то питаш?

ДАМЊАН: Ружице.

МАРИЈА: Може и да буде, може и да не буде.

ВИДОЈЕ: Казуј, Вилма, све по реду. *(Дамњан и Ружица ухватили се за руке)*

ВИЛМА: Колико слагах, не знам. Али иде. *(значајно Видоју)* Сад је тренутак.

ДАМЊАН: Не смемо је чекати. У случају удеса, треба спасавати. Све са села уоколо подићи. Дајте канатице, секире што имате у кући. Објавите мушкима балване и греде нека навуку до камена. Жене сву децу на високо брдо нека изведу и храну, а стоку нека истерају пред себе. Ружице, Зорану реци да ћу га чекати на друму после вечерња, а ја одох да прегледам бране. Ако га не нађеш сачекај ме ти. Можда ће се још нешто морати. Дај канате.

РУЖИЦА: Хоћу, Дамњане. *(Пребира канате и чавле)*

ВИДОЈЕ: Како ћемо сад?

МАРИЈА: Пођи, Кнеже, да се приберемо. Нисмо ли им око ногу, мање смо на бриге.

КНЕЗ: Нешто се ваља чинити. Не памти се одавно овако зла вест.

ВИЛМА: Тек толикоме је стало док ја јавих.

МАРИЈА: Чувала вас срећа децо. Је л оде Дамњане.

ДАМЊАН: Пошао сам већ.

КНЕЗ: Пођимо. И ви младежи. (*Кнез и Марија лево, Дамњан и Ружица десно, Видоје би пошао. Вилма га враћа за рукав.*)

ВИДОЈЕ: И опет нас увредише. (*подражавајући*) Пођимо Кнеже. И ви младежи. Као за нас двоје, да није пођи. Те паре морају бити наше.

ВИЛМА (*размишља*): Да. Да. Да.

ВИДОЈЕ: Је ли истина све што си рекла?

ВИЛМА: Испричах оно што сам чула. Много је мање извесно да је потпуно истинито, колико вас је уплашило.

ВИДОЈЕ: Сасвим добро. То је за себе. А друго, ово је. Кнез мора све до последње мангуре све да истресе. Искористићемо ову спомурњу па било ако га ми спасавамо нашим чамцем или како му драго. А ако не помогне то, тужићемо га суду, нека са дукатима госа. Неће бити наши, а вала неће ни Кнежеви.

ВИЛМА: Брзоплет си ти. Није друго. Треба нешто сигурније, јер поплава може бити и неће. А шта би са судом, ако се не докаже? Онда тужитељ испадне осуђен, бар од људи. Слушај. Само да ли си кадар учинити, видећемо, у сумрак. Ружица обећа да ће се најавити Дамњани. И биће тако, свакако. Јер Зорана наћи неће, пошто га опазише да се са неким полажарима изгуби из села још јутрос. Ти ћеш Ружицу сачекати.

ВИДОЈЕ: Зашто? А Дамњан?

ВИЛМА: Чекај мало. Дамњана ћу ја.

ВИДОЈЕ: Не схватам. По чему ти Дамњана! Како, како то.

ВИЛМА: Слушај прво. И ти ћеш њу- чујеш (*мисли*)-под себе.

ВИДОЈЕ: Шта рече? А Дамњан? Шта он? Шта онда?

ВИЛМА: Шта онда. А ја ћу њега.

ВИДОЈЕ: Како ћеш ти њега? То никако! Ти! (*На њу, претећи*)

ВИЛМА: Сазнај прво, будало, шта рипаш! Ти ћеш њу обешчастити, јер ћу га ја преварити да га она чека на другом месту.

ВИДОЈЕ: О свети оци! О страшни суде! Ух! Мрска си ми. Ух! Ух! Па шта после!

ВИЛМА (*мирно*): Смири се. стани. Ако нећеш, пропаде све.

ВИДОЈЕ: Шта си даље испекла? Де, де. Реци горопадо. Никада не би знао са каквим злотвором залагаје метем.

ВИЛМА: И онда, пази ово. Разгласићемо по селу њену срамоту.

ВИДОЈЕ: А за то, ја да будем крив оном див Дамњану? Нигде ме не би било. То не!

ВИЛМА: Не плаши се и то је скројено. Ружица, сиротица, толико је добромислена и уз мене се свила да је учим везу и женским пословима, да никад ради моје среће (*накашљује се*) охе, неће признати ко је кривац, а ми и без пара, знамо се.

ВИДОЈЕ (*лажно увређен*): Море ајде! Зар сам ја био икад такав, и мислим могу пристопити уз овај срам? Али нека сад. Да видимо шта си даље приредила.

ВИЛМА (*лукаво*): Мени изгледа, брате, да ти се ово не свиђа. И што би само ја испала ружна пред тобом. Већ ајдемо кући да проматрамо шта ће бити од овог воденог кијамета што прети. Биће боље.

ВИДОЈЕ: Е не врћи се сада. Па шта мислиш после да ће бити? Ако Ружица?...

ВИЛМА: Шта ће бити. Биће ово. Осрамоћену је Цамњан неће хтети. А старца заклаће ова несрећа горе него ова водена неман што се са брегова спушта. И слепци даље не могу, од себе. Зоран ће им постати најпречи. Он ће се већ побринути да благо дође у његове руке, а ми да га он обрне на карти код нас. Даље, твоје је како ћеш и шта умеш.

ВИДОЈЕ: Не могу. Тако не могу.

ВИЛМА: Онда, ајдемо кући да поједемо омо посног пасуља са децон, па мир.

ВИДОЈЕ: Не. Не могу- А кажеш на картама. Јес. Знам сваку. Нема друге. Но и Зоран уме да ожеже. А ти се надаш успеће? Много је заобилазно.

ВИЛМА: Тако је најсигурније, а најбржи да и од тебе зависи.

ВИДОЈЕ: Не могу.

ВИЛМА: Добро ја одох. (*Полази*).

ВИДОЈЕ: Стандер. А где треба да је сачекам?

ВИЛМА: Ту. Близу шљивара. У јарузи. Меко је, има папрати и осушене коњске траве и размекшано сухо лишће, а и понека висабаба, ако хоћеш.
ВИДОЈЕ: Пази! Пази како све лепо знаш, голубице моја поносна. Све педаљ до педаљ као да си премерила на себи?
ВИЛМА: Ако хоћеш, хоћеш. Свршавај штогод, или мани ме се, није ми до таквог разговора.
ВИДОЈЕ: Оћу, али ћемо и ово расправити. Тражим за сад само да ми покажеш али ти не верујем као сабљи за вратом.
ВИЛМА: У свему помоћи ћу. Покажи се. ево згушњава се мрак. Ту близу шљивара. Ја ћу на друм. Кад Ружица викне „Дамњане“, одазови се његовим гласом. То утуви, а даље да те видим. (*Одмаче*).

7. појава

Марија и Ружица с лева

РУЖИЦА: Зоране, Зоране. Јел бар у кући? Мајко па где може бити он?
МАРИЈА: Ја опет велим да је у селу.

РУЖИЦА: Није заиста ти кажем. Кога гот сам у селу запитала нешто међу зубе промрља и свако се отресе. Не знам не знам.

МАРИЈА: Овде га још мање можеш наћи. Чула би га кћери. Иди.

РУЖИЦА: Куда?

МАРИЈА: Дамњану, да не доцни човек, чекајући. И реци му. Ни на овако кобној моби, нико из наше куће привредити неће. Иди, кћери. Оправдај ако можеш, ако не може прекор прими, а ја ћу Кнезу да му је мање туга.

(Марија полази лево)

РУЖИЦА (*гледа за њом*): Можеш ли мајко?

МАРИЈА: Могу. Све ја могу, све.

РУЖИЦА: Нешто ме стах, мајко.

МАРИЈА: Нека дете. Што да се плашиш. Доброме створу не кажи зло. Ајде, чедо моје, свих нас, тиче се.

РУЖИЦА (*пође плашљиво десно, оклева, полугласно*): Дамњане,*(јак)*
Дамњане!

8. појава

(Зоран руне с десна, вукући Младу са собом, она се отима, он је баца на сцену.)

ЗОРАН: Ускачи! Напред!

РУЖИЦА: Млада! Шта ћеш ти овде, јадо?

МЛАДА (*плаче*): На силу је Ружице, правда види мене сироту.

ЗОРАН: Не слини. Не растежи се. *(Она хоће да побегне, Зоран прискочи ухвати је за руку.)* Види! То хоћеш! Види, види, А? Под кључ ћу ја тебе, дивља стрино, да играш око браве.

МЛАДА: Пустите ме, кум да си ми. Побратим брате по најслађи, шта ти учиних слаба и нејака? Срам, лепо срам.

ЗОРАН: Не слини, главо женска, преко свега ударићу те.

РУЖИЦА: Шта ти је Зоране? Пуштај девојку . Где ћеш је море? Шта мучиш ту душу?

ЗОРАН (*одвлачи Младу лево*): Ајде, јагње моје бело. Ајде, мало кајати се нећеш.

МЛАДА: Нећу погибих?

ЗОРАН: Оћеш, само лагацко.*(Вуче је)*.

РУЖИЦА (*Зорану*): Еј ти? Смеш то Бабу? Наји? Дозови се. Дамњане.

ВИДОЈЕ (*иза сцене*) : О-о-о-ј. Ту сам дођи.

РУЖИЦА: Не могу. У кући гром удари. Зоран, помори све.

ВИДОЈЕ: Журим се, гони све друго, одоцнићу.

РУЖИЦА: Он је овде. Браца.

9. појава

Видоје ускаче са гуњем испред свог лица, а после баца га Ружици на главу.

ВИДОЈЕ: А где је он? Ружо.

РУЖИЦА(*зачуђено*): Видоје.

ВИДОЈЕ(*набаци јој гуњ*): Јес ја.

РУЖИЦА: А Дамњан? Шала, зашто? Ти? (*отима се*)

ВИДОЈЕ: Јес ја. Склонимо се. (*вуче је*) Овај. (*уплашено*) Беж. Смири се лудо.

РУЖИЦА(*пригушено*): Пуштај. Како ћеш ме. Је ли?

ВИДОЈЕ: Луда, цуретино. Овам. Сад ће све. Чека Дамњан не бој се.

РУЖИЦА: Вараш! Јој. Богородице. Не дајте родитељи. Невера! Невера!

ВИДОЈЕ (*узбуђено*): О-о-о-п. Ко јастреб!

10. појава

Кнез, Марија и Зоран слева.

КНЕЗ: Из куће сместа!

ЗОРАН: Ја не! Ти, ако те је виља.

КНЕЗ: Она! Она! Одмах! Дај кључ!

МАРИЈА: Блаже, људи. Блаже. Ноћ је.

КНЕЗ: Кључ дај, проклећу те! (*Прилази вратима.*)

ЗОРАН: Проклео си ме већ. Шта би више?

КНЕЗ: Млада. Јеси ли жива? Кључ дај разбојниче.

МЛАДА: Нисам крива. Нисам крива.

КНЕЗ: Отварај иначе зваћу село, брука да те носи.

МАРИЈА: Како нећеш слушати баба, синко рођени?

ЗОРАН: Је ли баба, ко баба?

КНЕЗ: Сељани! Људи хришћани!

МАРИЈА: Не, Кнеже, да га срамотиш, даће ми. Дај, синко, греота је да се грди пред селом бабо.

ЗОРАН: Шта ћу му ја кад он оће. Но реци. На! (*Гурне му кључ у руке*):
Ништа од тебе отети нећу, али ћу ти све узети. На. Ето лепо. Да
чекамо. (*Претећи*). Отворити можеш. Али, из ове куће она не може никуд.
Па знајте, ломицу и побићу све. Да видимо сад.
КНЕЗ (*отвара*): Изађи.
МЛАДА (*ридајући*): Кнеже, оче! Светловидче!
КНЕЗ (*тронут*): Нека дете. Намучил' се? Оди. Не бој се.
МЛАДА: Нисам крива ја. Он је. Присили ме. Реци. Свима ће зло починити
ако не пођем. Побићу. А тебе голу катраном намазати и на сред раскршћа
обешену, зажећи ако не пођеш. Праштајте и угодили вам ваш. Не бих ја, јер
знам не милује ме нико. Идем ето одмах.
ЗОРАН: Мрдни само! Ту! (*Отпасује каиш*). Ако до прага одеш, нико живи
остати неће. Ти и мируј!
МЛАДА: Јаој! Шта ћу и како ћу? (*Привине се уз колена Кнезу*)
КНЕЗ: Дета. Нико те не тера. Притрпи се. јака си ти. Нека. Биће и за тебе
кутак. Марија. Има ли и за њу?
МАРИЈА: За свакога Кнеже, за свакога. Само ми њу поштујте.
КНЕЗ: Иди поспреми, друго моја, ово сироче, да склониш испред напасника
овог. (*Млади*) Смири се.
ЗОРАН: У гроб ће ко и ти. (*Марија одлази лево*)
КНЕЗ: Растужи ме као нико до сада. Ако сам знао за радост, то беше
Ружица. Ако сам знао за стид то беше он.
А ти ми оте милосрђе из груди.
ЗОРАН: Није баш тако, добра душо.
КНЕЗ: Јесте. Запамти.
МАРИЈА: (*отуд*): Кнеже.
КНЕЗ: Шта, жено?
МАРИЈА: Слаба сам. Треба сачинити постељу. Тешки ногари. Помогни. А
још тежа старост. Ој.
МЛАДА: Шта доживех. Бескућница. За ме то?
КНЕЗ: Ништа дете. Ето ме Маро. Не секирај се. Молим те.

МЛАДА: Где ћеш? Не остављај ме са њим, љубим те.

КНЕЗ: Не бој се. Сад ћу ја. (*Зорану*) Чујеш. Да те прострели ако је дорнеш. Ја сад, брајко, оћу да је наша. Немаш ти више ништа ту.

ЗОРАН: Ето ти је вала и на добро нека ти је, цела све што је има.

МАРИЈА: Претргох се.

КНЕЗ: Ево ме. (*Одлази лево*). (*ћутање*).

МЛАДА: Зашто ме доведе? Не волиш ме, јасно ми је. Одговори? (*Зоран скида капу, и јелек*) И ја сам твој. Да

Живим. Како ми драго. Пусти ме. Образа имам и нисам улез. У твој дом не бих марила. А ово нија твоја кућа, и ја идем, њима нисам за потребу. (*Устаје*). Идем.

ЗОРАН: Седи ту. Где си пошла?

МЛАДА: У свет, где ми је место. (*Изненадно*) Сажали се. Не везуј ме. Немој да се грозе ови свети људи, од мене.

Није ми за пребацивање овде.

ЗОРАН: Да живиш за туђу послладу и сваки брк да се кеси на тебе, је си ли тога жељна? Недам. Скапаћеш крај мене. Можда ћу те и позлатити ако ми се прохте. Можда ћу те и позлатити ако ми се прохте. Видећеш како ја дарујем наложницу своју. (*мише*) Или најпре сасвим да знаш, зашто си овде. Старчево благо, моје бити мора.

Домоћи ћеш ми га ти, јер сам решио лично нећу ми отети ништа. Он те је заволео, али му неће бити на добро, тако ми очију.

МЛАДА: Ако сам жена па ми таквој можеш што ти драго. Мислиш и преко тога да самном све можеш. Јак пријатељ. И ако сам морала не питаш како, да храним својом младошчу, да би се сама одржала, не морам мучитељу мој и у грех са тобом. За своје зло саму себе кривим, а и немам зашто, други су криви за то.

ЗОРАН: Не говори. Не повређуј. Не натеруј да се ја исповедам. Мало ти је суза, је ли? Оћеш ли и мене да ожалиш кад бих испричао невоље своје. Као да и ја нисам имао анђеоско детињство. И тужни осмех мајке, ради неког

ситног несташлука мог, када би јој рекли да га учиних, као да ме није ноћима и ноћима мучила до бола. А помисао да она може умрети ледила ми је образ на охлађеном и смоченом узглављу, сузама. Као да је нисам у ћаће свог љубио ону жуту и смежурану рану надланицу. И гордо гледао онај чибук како му димом кади, а плава повесма меких облачића о браду како му се каче и обрве густе испод којих два црвена ожилјка место очију беху као румени пупољци, те ћаћа се прекрштеним ногама, велик и миран беше као у причама бајка у вечери зимске. Као да нисам ја. Али. Дечаци каменом кроз обруч и дође на мене ред. „Зар ће моћи и син слепца? Уа, беште од њега“, повикаше. Ја стегнуг зубе, срце претрну, али протерах. Не пада ми растопљено олово по души, загоре и стисну се. Девојке поведоше коло, пођем и ја. „Зар уме он? Да не нагази“, дошаптавају. И то ето као прљавим шапама раздеране ране. Почех да пијем, што старији то све више. Али и даље, боље од момака прескакох за опкладу јендеке, а они опет у поругу: „Не, сине ћорави, требаћеш цеванице“. Уф, доста ми беше већ све дозлогрдило. Отровах се и почех да их давим. Речју, преваром, пакошћу па мало је све то. Нема зло на свету које им са радошћу не би учинио. Цептим за тим иживим за то. Зато и приграбих тебе, да им што пре не штедимнице свима губице размрскам. Добићу их све и претуцати као бубашвабе. И за то треба силе. Ти си ту, да до злата дођем, откинуло се од мене моје златно детињство. Понизише ме дотле, да кад се та сила затера, мислим да сам нем. А када их погледам такне их нешто, згрозе, постиде се очију мојих, као мајчине голотиње.

МЛАДА: Престани већ. Не могу да слушам више. Нећу ајдучица да будем.

Имаш ли још красоте у себи, која би те задржала пред злочоном?

ЗОРАН: Имам. И зато ти кажем нећеш бити ајдучица. Нећеш отимати.

Полако ћеш ти то. Даће он теби све, умеш ли се само владати, осетио сам као сигурно.

МЛАДА: Нећу туђе. Није ми више ни да друго ме жалостим, горко ми је већ и од свога чемера.

ЗОРАН: Промисли се. Добићеш миран кутак. Заувек заштитник сам ти ја, нико неће упрети погану реч на тебе. Све што је грешно на себе примам, не мудруј о томе. Теби је само посао, нама благо да добавиш, а слепцу старом празна кеса.

МЛАДА: То нећу и сместа идем. Од скота си грђи, када ти морам рећи баш.

ЗОРАН: Јао. Камену што ме уби. Свлачи се. (*Шчена је за раме*).

МЛАДА: Удари! Молим ти се.

ЗОРА: Свлачи се! Бацај јелек, бацај! (*Млада скида*)

МЛАДА: Зашто? Па како ћу?

ЗОРАН: Скидај мараму! Изувај се!

МЛАДА: Па шта оћеш од мене? Шта ти је? Јел, полуде?

ЗОРАН: Изувај се! А ако оћеш у село, онда гола иди.

11. појава

Кнез наилази и носи сламњачу чим коракну.

МЛАДА (*цикну*): Ух! Јаој срама и стида.

КНЕЗ: Што дете? Зар од сламњаче. Нема ту ничег стидног. Бог је дао.

Напунисмо је сад.

МЛАДА: Голотиња, Кнеже. (*Прикрива себи прса. За себе.*) Јадна голотиња моја, па пред њимо, мајчице спаси ме.

КНЕЗ: Где голотиња. (*Пина се*) Као сваког дана гуњ и чакшире су на мени.

МЛАДА: Докле ћу још стићи, ох животу?

ЗОРАН: Не слини, не цепај се више.

КНЕЗ: Ама шта вам је опет, белај вас знао?

12. појава

РУЖИЦА (*рашчупана посрћући*). Мајко, мајчице где си? Залуду дозивах. Где је она? Смотрише ме. Ето мене. Видите ли? Мајкоо!
КНЕЗ: Кћери! Недарце моје! Је си ли посечена? Знаш, знам је си л убијена? Шта ти је?
РУЖИЦА: Даље брзо. Где је мајка? Њу брзо!
МЛАДА: Ружо!
РУЖИЦА: Да те не гладам. Где је мајка? Расипам се, брзо. Умрећу! Сад! Сад! У часу.
КНЕЗ: Марија!
ЗОРАН: Шта је с тобом, лепа вило?
МЛАДА: Па шта јој је?
КНЕЗ: Марија!

13. појава

МАРИЈА: Јел све добро, Кнеже мој?
РУЖИЦА: (*крикне*) Мајко! Види ме! Види!
КНЕЗ: (*уплашено*): Говори Марија, како је.
МАРИЈА: А шта? Не удем. Дете! Где си, дете?
РУЖИЦА: Мајко! Девичанство! Утрну ми моје девичанство! (*Заводи се, хоће да падне*).
МЛАДА: Не да падне.
ЗОРАН: Пусту је нек исправи леђа.
КНЕЗ И МАРИЈА: Зар пада? Не дајте.
МАРИЈА: Приђи јој.
КНЕЗ: Прими је.
МАРИЈА: Дајте је мени, чедо моје.
МЛАДА: (*Прискаче, хвата Ружицу, даје је мајци*) Ево је.
МАРИЈА: Је ли, Дамњан?

РУЖИЦА: Не! Ох не: (*Марија*) Не. Црна ноћ...и у њој губа црна. Салете ме... Салете ме и загноји.
КНЕЗ: На силу, силовао душу своју.
ЗОРАН: Аха! Губе црне у мушке чакшире. Аха!
КНЕЗ: Црко дабогда. Црко. Увек црко.РУЖИЦА: Збогом оче. Прости. И недостојну, имај ме још за кћер. (*Обамире*).
МЛАДА: Сирћета, воде.
МАРИЈА: Дај, млада.
МЛАДА: Не знам где је.
ЗОРАН: У дућану.
КНЕЗ: У ћемеру.
МАРИЈА: У ћемеру. Обамире. Не дај се, Ружо. На санаге. Ево даха, кћери. (*Хуче у Ружицу*) Ево Мајке.
РУЖИЦА: (*буди се*) Оћу, оћу.
КНЕЗ: Намести је. Помагајте (*Стуштају је на сламњачу*).
РУЖИЦА: Ох. Ох.
ЗОРАН: Губе црне. (*смеје се*) И црна ноћ. Мора бити неки околењак вештац, јездио пољем. А? Ружо?
РУЖИЦА: Ноћ црна као твоја душа. Ох, издишем.

14. појава

МЛАДА: Ево! Мири. На ружо. Мириши. Јако (*трљају јој слепоочнице*).
Јунак си ти.
МАРИЈА: Кнеже!
КНЕЗ: Марија, врати нам је.
РУЖИЦА: Може се. Ала тресе. Оче! Мајко, о-о-о-о.х! Ружице! Ружице! Тек пролеће, а увену. Вај владости. Дамњане.
КНЕЗ: Кћери!
МАРИЈА: Кћери!
РУЖИЦА: Увену (*клоне*). Убену.

II ЧИН

Сцена

Померити модри ваљак из I чина повлачи као шатра од средине у лево и десно за по једну четвртину од простора и ствара се позадина сребрнасте боје, на којој је инпровизирана или веродостојно постављена вода, управо река. Само једним својим делом, на левој страни сцене истиче се чело једне нахерене сеоске механе, као у даљини. Завеса се диже. На остатцима ваљка и са лева и са десна делују по два рефлектора, управо као два пара очију. Поставља у левом углу сцене и на њој Ружица.

1. појава

КРСМАН (*износи неку бурад или било шта*): Дижи, Жарко. Сели. Најпре главоње и зеленаше. Да оће заглавити где, севап би био.

ЖАРКО (*и он као нешто износи из механе*): Је ли се сви иселили. Сви. Само Кнез и по неки још. Не секирај се. Похитај. Није ми до пакости, само нек ме ноге изнесу живог одавде. Еј, полако. Ооорук. Ехе. Баба Насте.

БАБА НАСТА (*глува*): А. Смештате, се децо?

КРСМАН: Јок, селимо се.

БАБА НАСТА: Ако, ако веселите се.

КРСМАН: Ооооп. Реци јој, Жарко, нека кида или да је натоваримо на кола па вози. Орук.

ЖАРКО: Насто!

БАБА НАСТА: Шта.

ЖАРКО: Бежи из села, иде вода!

БАБА НАСТА: Нека иде синко, то јој је поса.

ЖАРКО: Ама потоп је, побегоше сви.
БАБА НАСТА: Суво још је, фала Богу. А што да бежим? Добро ми је и овде. Да је мало грло да оквасим.
ЖАРКО: Натовари, Крсмане, па терај.
КРСМАН: Ајде Бабо у кола.
БАБА НАСТА: Ја богами, нећу. Него, јел ту каванџија? Заболео бабу дроб, требало би једну ракију да посрче.
МЕХАНЦИЈА: Шта је? Још нисте пошли? Пази! Ова бурад са вином. Ко ме сте оставили то? Мамлази? Шта мислите? Товари! Бежи баба у страну.
БАБА НАСТА: Да ми даш једну ракију, газдо, ево ти динар. (*Вади из недара.*) Знаш бабу црева замучила. Јао мене.
МЕХАНЦИЈА: Море склањај се старудијо, кад ти велим. Чујте ви. Ову бурад товарите.
КРСМАН: Не ја, газда.
ЖАРКО: Ни ја вала. Коњи уж брег не могу.
МЕХАНЦИЈА: Оћете да уцењујете, арамије? Другима сте возили све?
КРСМАН: Тешка је бурад, газда, а пиће? Не питај. Него ајде, Жарко, товари бабу па да бежимо, а теби газда, ако се на свиди, скидамо све, па носи сам. Мируј Зекане.
МЕХАНЦИЈА: Какву бабу, очи вам истерала, на грбачу вам се попела. Нисам ја теле ни во. Натоварајте ову бурад, иначе ни динара не дам.
КРСМАН: Вала ако нећеш, ја могу само да скинем, и ето ти тако. Ајде, Жарко, скидај свепа да бежимо.
МЕХАНЦИЈА: Чекајте бре људи. Зар смо дотле дотерали? Наше је то? Зар сиромах да изгубим све, и да погинем, имате ли срца? Оглобисте ме, па зар сад и то да не возите. Не може тако, браћо моја па сад и то де?
КРСМАН (Жарку): Ајде, Жаре. Насту дај у кола.
ЖАРКО: Ајде Насто зло нам прети!
БАБА НАСТА: Никуд ја нећу.
МЕХАНЦИЈА: Не дам ја њу на кола, баксуз да ме бије. Сломићете се негда уз пут. Њу не па ми те чикамо. Ајд.

КРСМАН: Погинуће жена беспомоћна. Видиш да не зна ништа ко дете?
БАБА НАСТА (*Жарку показује на кола*): Оћеш да даш мало ракије газдо, ево динар не лажем те. Имам га ја. Даде ми га о божићу Бајо, еве на. А ту ме узвило па мучи.
МЕХАНЦИЈА: Вози, Крсмане. Ајде, Жарко. Море марш бре!
ЖАРКО: Ајде, Насто, на кола.
БАБА НАСТА: Мани се, дете. На кола, кола. Оћу ракице мало.
МЕХАНЦИЈА: Возите. Она ево неће. Буре, Жарко, напред, а Насту позади.
ЖАРКО: Невоља. Изнемогла. Грех је вала.
НАСТА: Што се буниш, газда? Је си ли пијан? Не даш ми ракије. Ево паре. Нећу, не верујем. Ако не даш, има и други.
МЕХАНЦИЈА: А сад де вози. Напред, зекане. (*Ошине бичем*)
КРСМАН: Дај ту жену да поведемо.
НАСТА: Па рече ли ти да даш још ракије?
МЕХАНЦИЈА: Оћу! Причекај мало! Ајде, зекане. Доро. Не осврћи се. Чекајте ме код горњег моста. Потерај брже, Крсмане.
ЖАРКО: Убиће те овај озго, због сиротице те.
МЕХАНЦИЈА: Чувајте би мени вино моје. Не дирајте чепове. Свуд је обележено. Шта ћеш ти?
НАСТА: Ево динар. Дај ми сад.
МЕХАНЦИЈА: Па шта хоћеш?
НАСТА: Ракију. Ево динар.
МЕХАНЦИЈА : Дај! (*Узме*)
НАСТА: А ракија?
МЕХАНЦИЈА: Ајт`ти кући. Донећу ти ја.
НАСТА: Нећу. Дај ми динар.
МЕХАНЦИЈА: Иди лудо донећу ти.
НАСТА: Јел оћеш? Јел истина оћеш, сигурно?
МЕХАНЦИЈА: Оћу бре шта мислиш?
НАСТА: Је л` знаш где сам.
МЕХАНЦИЈА: Ма како да не, крај пољане.

НАСТА: Није него крај цркве.МЕХАНЦИЈА: Ма добро, крај цркве.
НАСТА: (Одлази): Је л` оћеш? Е Бог ти дао здравља до века. Фала ти. Неће он мој динар, неће газда је то.
МЕХАНЦИЈА: Ајт ти. (*Нестаје га лево, а онда десно*) Не брини ништа.

3. појава

(*Улази Марија, седа*).

МАРИЈА: Све беше добро. А кћери? Мило ти је протегнути се после сна и одмора. По мало од тебе, а овамо, а онамо, до другог починка.

РУЖИЦА: (*буди се утучена*): Не, мајко, није било добро. Грозница.

Грозница ме раскида. Ћутала бих ох како бих ћутала. Ако је напукло нешто пода мном и куља отуд нека мрскост, па ме стеже за врат, дави грло. А хтела бих и да говорим. Одувек ми је мало било речи, али сад су све које нико не сме да чује.

МАРИЈА: (*Мирно*): Слушала сам о души, о телу, о сатани, ништа ми не беше блиско.

РУЖИЦА: Није то. То нећу. Не разумеш, а мати си ми и женско исто.

МАРИЈА: У глави и у недрима немаш више болова дете? (*Милује је*). Тешко се препанемо ноћу. А и суседе узбудимо када зајаучеш. (*Доноси из угла*).

Ружо, ево ти твојих везова. Заборави се мало. Ајде, мила.

РУЖИЦА: Мрчи ми се. Уклони, мајчице. Немој. То као да нисам ја пропињала. Поштуј ме молим те.

МАРИЈА: Хоћеш ли свиле оне што ти Дамњан даде, да препредаш, или донећу кошуљу очеву да искрпиш?

РУЖИЦА: Не, мајчице. Ни једно ни друго. Стрпи се за час. Да ти признам.

Изданућу чини ми се. Мало би босиљка да примиришем да се повратим.

Морам ти рећи све. Теби само признаћу. Слаба сам стана, али за мало и отех се ја... Рукама као стрелама шибих и гребах. – и...

МАРИЈА: Зашто, чедо? Шта да признаш? Мене нико није питао нити говорио о болу, који сам са кнезом имала. Удараћеш се. Биће још пуно пуно болова.

РУЖИЦА: Али онај никад више имати нећу. Ужас ми је то и од жалости умрећу.

МАРИЈА: Бол је да се заборавља, јер боли и само твој је, сама већ знаш.

РУЖИЦА: Није, мајко. Ти си твој оцу наменила и испунило ти се. Кнезу?

МАРИЈА: Нисам ни знала да ће бити Кнез, док ми није пришао, и никоме ништа наменила нисам, јер он израније није могао видети, и предати му се унапред мишљу.

РУЖИЦА: Али знаш, мајко, шта? Сахрани ме. Молим те, сахрани ме. Ево лећи ћу. Не могу даље. И умрећу то је

Најбоље. Пипни ми руке како дрхте. Пипни. Жеља ми је само лак сандук од чамове даске да ми начините, неће ме притезати, а меко дрво греје и гали. Моја неупаљена младост упујаће мирис јелака и браниће ми од распадања душу, а вама, остаће тужна успомена о Ружици и Дамњану посечена крила, а селу опомена.

МАРИЈА: Лудо дете. Не знам како је умрети, што не би рекао Кнез, а и то би ти дала ако те радује.

РУЖИЦА: Зар ме ти волиш? Тако ме волиш, мајко? Мајко?

4. појава

(улази с десна Вилма)

ВИЛМА: *(Ружици)*: Како сте? Дете? Шта ти је? Бона си? Бона пиле моје. *(Ружица гледа заплашеноу њу)*. Што ме гледаш тако?

МАРИЈА: *радознало*: Шта, Вилма? Како?

ВИЛМА: А ништа. Бона је она. Пролази овуда, те ми се учини, јечи Ружа. А ја ето па да нагледнем. Смири се, голубице. Смршала си прилично. Много. Ево ти мало љубичице, понуди се. Пријаће ти. Девојкама цвеће је миље.

МАРИЈА: Ружа не јечи. Баш потиху зборим ја са њом.

ВИЛМА: Причини ми се ваљда. Не излазиш неђу девојке, ни на врело ни на пашу. А оне све: „сигурно је бона Ружица“, па тек нагађају од овога је „од онога је“. А ја опет велим, нагазило девојче. А Ружо? Да л`осети, упече ли те што. Или онако заврзе? Или запари неки врућ ветар одоздо? А види се? Преболећеш ти то. Него миле моје, гора нам несрећа прети. Забрани нам сви под водом, из Округа јављају, расте. Жетва је сва пропала. Бране попуштају. Веле може спасти само нова и то ако се подигне што скорије јер снегови све више јуришају и наваљују са планине. Да седнем вала мало, па да вам све испричам (*смеши се*).

РУЖИЦА: (*Гледа је све дотле са грозом, очајно сад*): Мајко! Истерај је одмах!

МАРИЈА: А што кћери? Комшиницу нашу? Прибери се.

ВИЛМА: Нека јадо. Идем сама, ако хоћеш, Не љутим се ја Маро на њу. Занемогло цурче. Тек је први пут заватило. Проћи ће. Редња је. Шта ћеш. (*одлази*) Немам ја ништапротив. Ево идем. Не љутим се ја Маро.

Оздравићеш Ружо ти. Опет ће тебе Вилма поучити. Збогом.

РУЖИЦА: На ти га. Баци то. (*даје цвеће*) (*устаје*) Нећеш ме имати више. Кунем ти се. Идем у јаз. (*везује мараму*) Да ме нико више не нађе, ја и нисам да живим више или ћу заувек замукнути.

МАРИЈА: Кнеже. Кнеже.

КНЕЗ: (*из куће*): Ето ме.

РУЖИЦА: Не зови га. Стид ме је. Ја одох. Преваљује ме стид, немам срчаности, разлога, да останем крај вас.

МАРИЈА: Не дете мило. Где ћеш? Пружи ми руку, стани. Кнеже.

5. појава

КНЕЗ: Шта је Маро.

МАРИЈА: Тешко нам је кад смо саме, седи крај нас да се разговарамо. Ружица мало занеможе, а без тебе не знам како бих јој помогла.

КНЕЗ: Није лако. Притиснуо на мене. Није лако. Судари је оно што јој најмање приличи.

МАРИЈА: Она би мало да прође, а опет не иде. Јад се, па нам притеци са чиме и разоноди нас.

КНЕЗ (*седа*): Ха, баш је добро што ова жетва неће оманути.

МАРИЈА: Оће, Кнеже, семе је пропало.

КНЕЗ (*мисли*): А знате многи ће се из села окућити. Дадосе забране народу на слободу сечу.

МАРИЈА (*Ружицас купљена сва у себе*): Бојим се неће, Кнеже; поплава све носи.

КНЕЗ: Слушај, богати, шта се нладом мислите. Је ли, Ружо. А, Марија? Намераваш ли да се за дуго смести овде?

МАРИЈА: А оће и неће, Кнеже. По воду оде пре пола часа. Послу је прилегла као да се заклела вековати међу нама. А ужурбана је као да ће часом нестати. Право да кажем не умам.

КНЕЗ: А ја још мање да вам зборим даље. Ја једно- оће Кнеже. Неће, Кнеже. Ја треће – и оће и неће.

МАРИЈА: Не срди се. При слову ниси. А тебе треба оставити да мирујеш. А ти Ружо, прилегни овде. Умињује тиме свака мука.

РУЖА: И ја ћу са тобом, Мајко.

МАРИЈА: Остани мало са оцем. Нисте се одавно играли и шалили.

КНЕЗ: Остани Ружо. Послао је бабо у град по нову обућу и морају да ти донесу.

РУЖА: Идем са Мајком. Морам нешто.

КНЕЗ: А што ћу ја сам, овде без вас. Зоране, Зоране, нема те. (*Одлази за Ружом*)

6. појава

ВИДОЈЕ (*Улази, шуња се, обрће се.*): Ех, Ти! Ех! (*Излази.*)

7. појава

ВИДОЈЕ (*Улази поново, лоповски одважније, подиже постељу, завирује; стане тупа се за главу*): Море. Море. Главо. Ако промаших? (*Изгуби се.*)

8. појава

Ружица, у рукама јој незавезана бошча, расипају јој се ствари, сагиње се слаже их, ужурбана је. У том и Кнез за њом, Ружица стукне.

КНЕЗ: Ружице. (*Ружица притајена ћутии одмиче се унатраг зиду, наслања се на њега*). Травице мека. Ко те унесрећи? Кажи бабу. Па да по мени дрвље и камење, а јесам ли крив што сам ван осталиг света да ме од моје рођене деце удес за удесом убија? Ружице, баба дође да му се ти пожалиш, изјадаш, а ти занемела као мртва, те се ето он жали. Тешко је ово живљење, што сам оволико сам. Као да ће сваког часа нешто из руке да ми се проспе, а вала и просипа ми се. где се гот окренем непознато, грубо саплиће ме. Све се нешто ненасито око мене руља, и вас обоје децу моју сломило је. О, Ружице, младунче моје. Када бих могао наручјем да оградим све звукове и само себи наменим од оног што чујете и ви. Када бих могао онда да вас загрлим, вас, децу моју, и у том загрљају и да слушамо жељни заједно, како нам срца куцају, не би ме тад схватили криво, јер би вам могао показати себе што желим узалуд толико година. О, дете моје, децо моја. Али ништа. Лутам. Лута и палац тражи удове, прст и стегне. Хтео бих и себе да упознам. Но само када га ставим на то једно теме своје, сабирају ми се око њега као неке снаге и врте се исто као и међу вама ја. Ма као било и безнадежно. (*Држи палац на темену.*) Све око једне тачке у горе слично вретену, као вршком дуби у шаци. Ружице! Ти чујеш! Ти си ту? Одазови се.

Одазови се. Реци твоје муке, оцу реци, дете мало. Што ћутиш? Ја знам да си ту. Осећам. Приђи ми. *(Прилази ка њој слепачки).* Приђи ми. Реци крвника да му судимо. Уме бабо. Умем ја бранити правду своју. Да га прокажемо. Из заједнице изгонимо. Ко је он, реци! *(Саплиће се о њене ствари, пада.)* Падох. *(Ружица пружа руке, као помогла би му али неће да се изда.)* Је ли из нашег села? *(Прилази.)* Је ли Дамњан? Говори. *(Пружа штап према њој она се грози као од исуканог мача.)* Мораш рећи. Само ћу ја знати. Не стрепи. Нико више. Говори. Не жести ме. (...) * бичу. Ја могу и то. Осудићу га ја могу то. Кажи. Нећу да чекам, не чекам више. *(Пришао је месту где је она, она му се провлачи испод руке).* Сад ћу родбински. Знам. Дамњан учини то. Нико други. Упљува ме тако горко, да не зна већ са које стране. Судиће му за то цело село. Да знаш! Биће му суђено. Божијим судом! Пламени огањ ће да реши. Не отире се губа док не сагори, чуј ме, девојко, јадно ти девојаштво било. Пред свима видеће он жељезо кључало из усијаног казана. Знај! И да речеш да није он, не помаже. Не помаже! Он је! Ја хоћу тако. Гнев и зло руклуно је мене. Ја хоћу ил правда или гроб.

9. појава

(Улази Видоје леђима. Окреће се, угледа Ружицу, стави брзо и њој и себи руку на уста, али она ипак врисне. Он побеже.)

РУЖИЦА: (врисне)

КНЕЗ: Ту си била? За све време. И шамарала ме и ругала ми се својим ћутањем, док са о најсветлијим боловима својим ридао, ти кћери моја, ту си била и ништа ниси хтела да кажеш на све моје молбе, понижења и љубав. О пакости, о звери, речи не упути оцу, док је за њом грцао. А ко је сад био? Говори то! Издаје де бар тиме. Ко је улазио? Нема си. Срце ти занемело кад си таква. *(Батрга се по сцени, Ружица обамире полако крај зида зида клоне).*

*Рукопис оригинала нечитак

10. појава

МАРИЈА: Кнеже, шта велиш? Ко је добро? Које такве речи? Где је дете?

КНЕЗ: Ту је. Али то није дете. Вампир је то што ти цигерицу сише.

МАРИЈА: Куд си застранио! Не тако. Уби ме тим тешким речима. Кнеже. Ружице..... не јавља се. није она ту. Где је? Где си је отерао, моје дете, моју кћер.

КНЕЗ: Ту је кад ти кажем, али је замукла. Куси је под своје узо.

МАРИЈА: Не мужу више. Где је она? Бојим се. Ружице, дете, шта јој учини. *(Хвата га за руку)* Да не оде несрећи да сврши са собом?

11. појава

(Млада са водом)

КНЕЗ: Нек иде, никад да се не врати. Онај разбојник доведе девојчуру у кућу те и њега нестаде већ данима. Све је дозлогрдило, све је до ноката подболело.

МЛАДА *(са тестијама)*: Шта је Ружо? Је ли је уби ко? Ружо! Ружо!

МАРИЈА: Где је?

КНЕЗ *(радознало)*: Још је овде?

МЛАДА: Па ту божији људи. Склупчала се. Пожутела горе од љутића, а нико јој не помаже.

МАРИЈА: Млада.

КНЕЗ: Знао сам да је ту.

МАРИЈА: Помогни јој, наша млада! Ох ми каменови. Сажали се. Где је?

МЛАДА: *(Дода јој воде, Ружа се подиже)*.

МАРИЈА: Та шта бива? Па реци већ?

МЛАДА: Приђите.

РУЖИЦА: Не. Не. Слатко беше. Ах ви?

МАРИЈА: Оди нама. Оди оцу. Пољуби га.

РУЖИЦА: Да дођем? Вама да дођем? Ви слепи, далеки родитељи. Нисте.

Никад ме нисте имали. Ви. Чело главе један. Чело ногу други да ли стражарите и усну и у дану, опет би ме ох, несрећа као мрцину разнела.

Нема помоћи од вас. Ви погружени мраком у душе своје.

МАРИЈА: Јаој, Кнеже. Шта вели? Чујеш ли? Ружица, наша мала. Немој, сејо. Не чедо.

КНЕЗ: Ево бес говори из ње.

РУЖИЦА: Ви. Ви. (...)* Упрскаше ме и крвљу и блатом. Ви ни то не видите, чак не због очију, него не видите јер не можете. Као он говори, чини ми се као да тебе слушам. Нико да ми пружи руку и охрабри. Јадно је све што рекосте, родитељи моји, ви само ћутите, ћутите.

МЛАДА: Немој, Ружо. Не греши се. Доста је. И ја тако нетрпљивна бијам.

РУЖИЦА: Шта ти? Ћути. Ти се не равњај са мном.

МАРИЈА: Сад њу слушај, Кнеже. Све нас, она, она.

РУЖИЦА: А кад ти замукнеш, он је неми пањ. А суд хоће? Ни своју рођену кћер не зна која је. Хоће суд чак над оним који јој не чини зла, но можда њој зло није ни учињено.

КНЕЗ: Да змаш, чујте и ви. Оћу! Млада! Људе сазови! Не треба ми много.

Једбог, двојицу, више. Објави. Дамњана нека не пуштају ван нашег атара.

Кнез тражи њуди да кусате код њењага правду. Тако. Трчи сад.

МАРИЈА: Кнеже, шта си наумио.

РУЖИЦА: Нек му биде.

КНЕЗ: Само трчи кад велим.

*Рукопис оригинала нечитак.

РУЖИЦА: Дамњан није крив. Нико није крив, разуми ме, мене кукавицу.
(*нада*) Слатко је обезнани се. Ох, Кнеже, топи се у њима нешто. Ево ме,
горе чарне, туга.
МАРИЈА: Шта је опет? Слатко је обезнани се. Ох, Кнеже, топи се у њима
нешто. Ево ме, горе чарне, туга.
МАРИЈА: Шта је опет? Зар опет? Шта би?
КНЕЗ Да не лаже?
МЛАДА: Помозите. Обуче је. Опет обнесвесну. Овамо на лежај. Полако.
Придржите. Ту.
МАРИЈА: Кћери, ћерице, Надо.
МЛАДА: Пст. Пст. Одмора јој треба, нека предане. Седи , ти стари, овде.
(*Намешта га*) Ти, старка, ту.
КНЕЗ: Слепац. Ни свој господар.
МАРИЈА: Удари нас беспомоћни. (*Шапуће*)
КНЕЗ: Не ја. Са вољом сам још. Не клонем. (*Млада прикрива
Ружицу. Односи воду.*)
МАРИЈА: Смири се. Не почињи ништа љубим те. Немој неће погрде да
чинимо.
КНЕЗ: Ни овако нас не заборављају.
МАРИЈА: Кнеже, послушај ме, жену своју. Да л` је заспала?

12. појава

(*Долази Млада у међупростор где је растворена купа и Зоран скоро
безобличен од банчења. Ухвати је изненада за руку.*) (*Дупла сцена: Марија и
Кнез полако, Млада и Зоран гласније.*)
МЛАДА (*Тргне се изненађена*): Зоране!
ЗОРАН: Где си стала?
КНЕЗ: (*Марији*): Само ћу себе слушати. Само себе.
МЛАДА: Иди. Жалост је.

ЗОРАН: Злато ми треба. *(Хвата је нервозно за гушу)*.
МЛАДА: Удавићеш ме.
ЗОРАН: *(Нервозно пуцка прстима)*: Паре. Злато.
КНЕЗ: Прездравиће, и даћемо правду.
ЗОРАН: Злато.
МЛАДА: Имаш ли душе. Умире ти сестра, а ти не хајеш, зликовац гадни.
ЗОРАН: Паре. Још данас. Отми. Укради. Заведи. Како знаш.
КНЕЗ: Не смемо чекати више.
МАРИЈА: Не пренагљуј, Кнеже, размисли се.
МЛАДА: Нећу и не могу.
КНЕЗ: Сазваћемо суд.
ЗОРАН: Ти мораш. Ја на робију одох знај. *(Показује соје празне исправе и новчаник.)*
МАРИЈА: Ми суд? За наше дете? Дозови се, човече.
МЛАДА: Зар си ме довео да покрадем?
КНЕЗ: Не за њу. Него да изда кривца она.
ЗОРАН: Упамти долазе по мене, водиће ме.
МАРИЈА: И огњен си пут изабро?
МЛАДА: Ах, душегубни.
КНЕЗ: Огњени. Огњени. Баш је то само прави.
ЗОРАН: Ја одох. Дуже не оклевај. Вратићу се.
МАРИЈА: Огањ.
МЛАДА: Нека те чума поједе.
МАРИЈА: Огањ.
ЗОРАН: Видећемо. *(Нестаје га)*
МЛАДА: Ух. Ух.
МАРИЈА: Ружице.
МЛАДА: Није она. Ја сам.
КНЕЗ: А што ти девојко? Знаш ли шта?
МЛАДА: Тишти душа. И ни јадне мене. Да није плакала.

МАРИЈА: Хвала ти до образа. Не замери за муке наша, а што на тебе заборависмо треном. И молим те реци ми. Како је она? Треба ли јој шта?

МЛАДА: Не треба. Само мали одмор, њој се живи још.

МАРИЈА: Добро рече. Добра си ти, млада. Племенита. Пробди над њом мало а ја одох да прегледам посао. Како нас престигло не би. Богу да се помолим, да се утешим, да не буним око себе.

КНЕЗ: Жури се да будеш овде. Скоро ће чин, те што се она придигне. Ја да чекам више нећу, нити смем, кривица застариће.

МАРИЈА: Не говори збиљу Кнеже. Знам ја, зашто идем.

КНЕЗ: Врати се Марија, кад ти кажем. Ја сам отац добар, а и заштитник.

Врати се да будеш сведок томе.

МАРИЈА: Не нећу да сам ту. Ни ситница не дам да се из куће изнесе, ако би послужило другоме за шегу. Мојим одласком напомињем ти да не дозвољавам и браним са светињом мајчиног стида, кад не поштујеш њен, извршење твоје немилосрдне одлуке. Ја идем., а ево ти ње, чини што хоћеш. Мучиш ме да заборављам већ, како ми јеси муж. *(Одлази)*.

КНЕЗ: Млада! Ти ћеш послушати! Ти једина проводиш захтев озлобљенох старца, разумећеш. Одмах сада, већ си ми постала драга, а да ми будеш још дража, позови људе. Када ми се најближи моји не поковавају, нека их присили сабор народа. Чујеш ли?

МЛАДА: Чујем.

13. појава

ЗОРАН: *(у међувремену шапуће)*: Шта је било? Докле да чекам? *(главом тита)* Не играј се. Сад на њега. *(Оде)*

КНЕЗ *(Млади)*: Оди ближе и памти. Овако ћеш. Од Михајла до Живана и редом само у домаћинске куће сврати и реци. Кнез по старински хоће своје право. Ако се зачуде. *(Мисли)*

ЗОРАН: Сад. Сад отимај. Доћи ћу. *(Оде)*

КНЕЗ: Реци: не верујеш више ни небу ни ђалову, хоће огњем да забазда крвничке руке или само размихољена невиност да запахне и у њих. Послушај бар мене, старца беднога, кога нико не зарезује за мој мир, за моју част. Мрвице покажи доброте за мене ко биљку и земљу окованог када ми не чини то нико од њих, а ја ћу тек показати свима њима. Показаћу, тако ми горког хлаба што га једем, под срамотом ових дана. Тако ми воде отровала ме, дабогда, тако ми крви моје, њом се умивао а никад се не опрао, не био ја Кнез, показаћу им.

МЛАДА: Не рођени. *(Клекне пред ноге)* Ево клекох. Утешитељу мој, грлим ти ноге. Подај да верујем у доброту твоју. Опраштај. Други ћуте. Не разглашују. Крију, Кнеже, да им нико не осмотри и не позна, не види.

КНЕЗ: Знам. Знам. Значи: за вас је још видети, или још је и бити без поштења. Не дати себе. Али није Кнез такав. Није.

МЛАДА: Пријатељу. *(Прибија се клечећи из ноге)* Шта ће теби правда, кад је у себи толико имаш. Увидела сам поочиме твоје молосрђе, ајде покажи сада како умеш опростити. Дај нам радост. Дај весеље нама младима, и Ружици, и Зорану, и мени. Што ће нам други да се подсмехују над невољом нашом? Шта ће други мудроме Кнезу својом помоћу доливају, а часношћу да га часте? Је мио, старче. Нису достојни. Ја то најбоље знам. Цело је село давило младост моју, а нико ништа да учини, да ме поврати. До тебе је, Кнеже, све да нас усрећиш. Да нам помогнеш. *(Прилази уз њега, обујмује га)*.

КНЕЗ: Море, Млада, не наваљуј.

МЛАДА: О, Кнеже, *(осврће се)* Чврсто здравље.

14. појава

ЗОРАН: Добро је. Напред. *(Нестаје га)*

МЛАДА: Како би нас све, ти још хтео уназадити. Побацити у натраг. А овамо сам ти још ђидија. Још је у теби вреле снаге.

КНЕЗ: Не мекшај ме. Не мешај ми науме. Откачи се. *(Гура је благо)* Шта чини Ружа?

МЛАДА: Нека је. Нек спава. Не треба јој суда никаквог. Само одмара, пружи јој. А нас не бацај злу под ноге.

КНЕЗ: Ама кока? Зар ти чиним што? Збијаш се боље око мене но сви рођени.

МЛАДА: И више ћу. И више ћу.

КНЕЗ: Ох. Топло ми је од младости твоје, у овој грдној тузи. *(Пригрљава је)* Шта ради дете?

МЛАДА: Ништа. Ништа. Спава. О, Кнеже, умем ја добро послужити. Не одбијаш поштену човеку ништа, мени је драго.

КНЕЗ: Опијанићеш ме, даље мало од мене.

МЛАДА: Што, Кнеже? Што ја? *(Улагује се)*

КНЕЗ: Врази ми се. Дах. Миомир из коже твоје *(хвата је за руку)* блажи, веје милина нека од тебе. *(Меће руку на прса.)* Ту у прсима, стиска и надима и гали. И ја бих да загрлим. А беше му. Бешему, смрзнуте ми руке.

МЛАДА: Уздај се, Кнеже, добар си ти још. Уздај се, ту сам крај тебе. Ево ме сасвим близу, верујем ти. *(Збија се уз њега)* Јел ти добро овако?

КНЕЗ: Не смем рећи. Још како! *(Почиње да је милује.)* Па чек ти је одећа жива. Трза се у руци. О, ћедо. Има робе и одоре, узме ли се, глатка је чисто по срцу мили кадифом. Чувај је. А на теби таква је снага, таква пут. И Марија је тако. Сви рукави јелек. Дреје су на теби, не грешим, сиротиња си ти. Али испод ње у теби је благо које кроз порубеи отворе свежим миломиром одше, као лети у хладу, загрижена сочна воћка. Ах, Марија. Прође нам. Прође наше.

МЛАДА: И обрадова и ожалости свекру, мили. Остарићу.

КНЕЗ *Милује је*): Ожалаваћеш па омлитавети, јер старости нема. Утеши се. И још да ти кажем. Сачекај док промислим *(Мисли)*.

15. појава

У међувремену Видоје и Вилма.

ВИЛМА: Шта је ово. Млада и Кнез.

ВИДОЈЕ: Све лепше и лепше.

МЛАДА: Нема шта мислити ту. Остарићу.

ВИДОЈЕ: Кнез, јававац стари, добар залагај загриза.

КНЕЗ: Опет нема старости, слабости има. (*Смешка се*).

ВИЛМА: Охо. Чиле се вампири.

ВИДОЈЕ: Чекај да чујемо даље.

МЛАДА: Па године ће протећи.

ВИДОЈЕ (*Млади*): Ове свакако нећеш имати да жалиш, како у залуд одлазе.

КНЕЗ: Задржи их. Свако једном стане.

МЛАДА: Е-е-е. (*Клима главом*)

ВИЛМА: Још једна тајна више. Слажи Видоје. Све ће добродоћи. Чуј добош негде. Ајде, Видоје. Да видимо шта је.

Пази и пламен. (*Одлазе*) Пожар. Загорело негде. (*Сева пламен*)

МЛАДА: Еее. Сва моја живовања нижу ми пред очима. Па ништа. Увек сам била сирота, беспомоћна. Чанколиз. Ха, и ја године да задржим, и младост своју? Са чиме, Кнеже? Никакве силе никад имала нисам, и ако за пркос многи ме осетише *јогуницом*. Све је заборав. Ја сам само зимовала своје живовање. Свима сам дужна била, и од кога узех и од кога не, а мени нико јер свако умео само да узме, да отме од мена. И биће увек тако.

КНЕЗ: Не дај се. Ни ја више не дам то.

МЛАДА: А како? Не баш? Ко ће питати. Нема хоћу ли или нећу. И јели питао ко чак и твоју рођену кћер. Еј па чак не чини то ни твој рођени син, кад немам ни паре којом би могла оденути своју голотињу. А онда и срам који остаде на њој.

КНЕЗ: Па баш ако треба, ако само треба, ја могу и пару, могу је, немојмислити, и ако сам сиромах и убог, могу новца, па ћеш ти сама најпре, је л` да казати, да дам, да дам, наравно, ако треба.

МЛАДА: Како да не треба Кнеже. Још колико само. Ја не бих набројати могла. Попила је моја душа!

КНЕЗ (*Одваја је од себе*): Мало тамо. Није ваљда заполо толико? А немој мислити. Ја и немам баш што би се рекло имати.

МЛАДА: Знам ја то, Кнеже. Али ти помози и дај да скинемо голему несрећу.

КНЕЗ: Одакле? Са кога да скинемо? Свак своју дете. Могу те посаветовати и припомоћи. Али, не рачунај на издашност која заглупљује. (*Мисли*) Баш. Кад се мора. Иди ено тамо али чекај. Ја ћу. (*Устаје, одлази*)

16 појава

ЗОРАН (*Скандира*): Не задржавај. Што тако женски пипаво? Где је сад он? Нећу да чекам више. Сам би за час свршио све. Не извијај више. Нећу да чекам.

МЛАДА: Па што не учиниш? Па што не учиниш, мили брате. Него смео ниси (*подругљиво*), па мораш да трпиш. Ћидијо, чим ово свршим оставићу те.

ЗОРАН: Не булазни.

МЛАДА: Жестоко ћу те оставити, горе него здравље болеснике, невољнике, сиротињу, дотле смо дотерали. Чиним своје и дајем што ми отимају. А ти знаш да су то ћорава посла, па си мене потурио да их свршим. Нити вајде какве само си ти заборавио, неће ни тебе чекати, иако очекујеш шићар. Ето га. Бежи. Држ` се, зече!

17. појава

КНЕЗ: Ево. То ми мораш вратити. Чекај. Сад у село да одеш из овог крета. Људе сазови, као што ти рекох. Дамњана ако наиђеш, испоручи му истину. Буде ли прави, доћи ће и без девера, чим чује о чему се ради. На сад па одброј дванаест дуката.

МЛАДА: Благодарим. Благодарим до неба. Предобар си ти. Дванаест велиш. Само?

КНЕЗ: Само?

МЛАДА: Јеан, два, три, *(одбројава, баца још један и опет)* три, четири, пет *(баца још један)*, шест, седам, осам, девет *(исто)*, девет, десет, једанаест, дванаест. Ето, Кнеже. Ево сад под појас. метућу их. Даћу Зорану који. Па онда и себе ћу да поткрпим *(глеба упитно у њега, он само ћути)* са нешто рува нека и мене радост заодене. Шта велиш? Као да ти није мило што си дао. Жао ти је? Шта, Кнеже? Да пођем?

КНЕЗ *(разочарано, и строго)*: Иди. И боље да одеш, али би још боље било да ниси ни долазила. Знам *(она би да каже нешто)*. Ћути. Ово што ти учини тако спретно без хајдучије, он је покушао, и опростићу му. Али теби, не знам како би, јер си из добра истисла зло. На славу нека ти је.

МЛАДА: Шта, Кнеже? Шта молим те? Шта, оче једини? Како то? Ја као мислиш да сан ти узела штогод? Ти сам даде. Где би ја оцу који ме под окриље свину, сиротицу сеоску, већу неко кукавицу из горе.

КНЕЗ: Доста. Не помами ме. Не зови ме родитељем. Колико ти дадох знам. Дуго је то злато под мојим појасом пребивало. Осећам ти дах под њиме скраћен, за све онолико колико узео прекобројно, даровано, неукрађено без алала. *(Она би опет да каже нешто)*.

МЛАДА: Али.

КНЕЗ: Не лажи. Чујем, колико се грло може грчити од брига миља или стрепње, када оно под појасом жеже или гали. Ово између нас. И мој грех. Ћутаћу. А сад хитај што пре и сврши што рекох.

МЛАДА: Кнеже.

КНЕЗ: Не стани.

18. појава

(У случају да не учествују поменути лица предвиђена на појаву испред добошара. Кнез се не губи са сцене већ радња иде између њега и Ружнице.)

ЗОРАН: Дај.

МЛАДА: Немам ништа.

ЗОРАН: Дај овамо. *(Отима јој кесу)*. Дукатићи, миље моје.

МЛАДА: Моје је то. Овамо дај. *(Зоран не хаје)*.

19. појава

(Сева пламен са стране. Домаћини натоварени стварима, секирама)

МЛАДА: Људи! Помозите оте ми.

I ДОМАЋИН: Која си ти? Јел погорелка?

МЛАДА: Од Кнеза.

I I ДОМАЋИН: Знате ли је?

МЛАДА: Није то. Није за мене. Шта се побрках. Је ли и он гори, Кнез. Пазите?

I I I ДОМАЋИН *(отуда сева)*: Траште амбари. Глете. Сув кукуруз. *(Сви гледају. Домаћини би да пођу)*.

МЛАДА: Кнез, на суд вас позива.

I I I и I I ДОМАЋИН: Нас. Баш сад?

I ДОМАЋИН: Гледај силе. А зашто?

МЛАДА: За кћер. За сина – и ја бих за њега. За Дамњана. *(Још јаче сева)*.

I I ДОМАЋИН: За Дамњана? Зашто? Он је на послу. Ето тамо где прождире, вишњиће, завејаће пепелом.!

I ДОМАЋИН: Залуд стасмо. Ман се шеге, свет изгоре.

МЛАДА: Није залуд. За Кнежеву правду.

I ДОМАЋИН: Зар не видиш угар црни иструни се земља, нема ни правда где да стане ногом!

I I ДОМАЋИН: Уф! Уф! Све пламене аждаје се кољу и пршти жар као крв јунака.

I I I ДОМАЋИН: У трк погорелци! (*Потрча*).

МЛАДА: Станите. Ово је за мене. За Кнеза. Горим и ја,зажегла ме од дана рођења. Станите! За правду.

20. појава

(*Кнез улази и седа, Ружица бунца.*)

РУЖИЦА (*Бунца и трза се.*): Заклињем те. Поштеди ме. Јао, коса. Ал уби, уби после. Оћеш? Је л'да. Убићеш ме. Зар можеш ово? Овако? Без мене. То нисам ја. Нисам ја ово је лаж. Отроваћеш се. на.

КНЕЗ: Ружице! Ружице!

РУЖИЦА (*пробуди се*): Бабо! Ти си бабо? Немој Суд? Немој Божији?

Инема ти. Признаћу све сад. Ко је био рећи ћу. Признаћу све. Дамњан није крив. Држ ме убила, коју у младости носим.

КНЕЗ: Ко је?

РУЖИЦА: Није Дамњан. Веруј ми бабо, тако ми клетве.

КНЕЗ: Док нема другог, он је.

РУЖИЦА: Није он, огрешихеш се и све нас под прекор увалити.

КНЕЗ: Па говори онда ко је?

РУЖИЦА: Не могу. Неда ми се. Неће душа, нити могу уста. Ево умрећу. На сметлиште ме баци, укопа нисам достојна,живу нек ме црви жваћу, али не тражи признање.

КНЕЗ: Ух! Гадуро. Кушај. Умукни. Само ово док се сврши, у просјаке ћу те отерати, међ слуге и слушкиње да се потуцаш, да ти и име не угинена на овој земљи хранитељски часних,предака наших. (*Ружица одлази*). (*За себе*). Сећи што гноји. И руку. Тако су стари радили, на добро им беше. Од сваког ударца. Прво скори се месо, исто и од мраза. Те утпне, па онда велики бол. Али сеци. Исто пати понос, као и тело, неваљалице. Исти маљ

гњечи као и радост што надима, али треба ли режи. Ничему добром, нисам се требао ни надати од тебе, срамотнице, да би л`срамотнице.

21. појава

ЗОРАН (*изненада*): Где је отац?

РУЖИЦА: Зоране!

ЗОРАН: Она луда ништа свршила није, а оволико мајати се. Свега петнаест ми донесе.

РУЖИЦА: Брате, помози ми. Помогла ти дојка која нас запоји.

ЗОРАН: Што ти је? Какав кукавни очај? Зашто? Где је отац?

РУЖИЦА: Нема за мене бољитка, нема утехе.

ЗОРАН: Не бенави. Је л`ти утекло што из руке, што си сама заврзила и оно чега сви се грабе? Шта ти је? Али где је отац? Да ли знаш можда где од крије злато?

РУЖИЦА: Не мислим о томе. Ја сам грешница без покајања, живинче.

ЗОРАН: Зашто? Изгубила си можда здравље, благо или панет. Памет чувај.

Узели ти нешто што није било твоје иначе, и понављам ти лично ти, учинила ниси ништа ни да би га да се нашло код тебе посуђујеш. Друго је зло. Упамти. Родиш се па не можеш утећи. Али где је отац?

РУЖИЦА: Молим те не помињи га. Што ће ти?

ЗОРАН: Брзо ми треба. Хитро.

РУЖИЦА: Мене он убија. Зоране, помагај. Учиниће оно што још нико није радио! Своју и моју срамоту изнеће на очиглед свима, и мене своју кћер, горе него обнажиће, овако обешчашћену. Помагај да уклонимо то, или бар да невин човек не страда, јер би и цело село злу радо припомогло, само да се има позабавити чиме, а ако не буде по њих штете. Зоране, братац си ми једини. Сачувај људе. Не дај да до тога дође. Надмудримо старца, сестра сам ти верна. Уклони некако. Збуни скупљене. Илуи сам изврши, опећи ће огањ ни кривога ни дужног.

ЗОРАН: Не могу ти обећати ништа, док сво злато не добијем. Много ми треба и премного. Да их ошамути сјај. Да од зверке забораве. А ја да се насмејем, насладим смејући се. То! Хохо! Хохо! Њуде сам збунио већ. И то огњем. А сад и мој отац то оће.

РУЖИЦА: Ја би ти га дотурила, али да ме спасеш.

ЗОРАН: Све! Не као она шепртља, петнаест свега. Све! Ништа да не мањка.

РУЖИЦА: Све.

ЗОРАН: Тако. Оћу. Наум ја велики имам. Док злато не добијем, иначе не могу мислити. Ти мени њега, ја теби помоћ. Пристајеш ли?

РУЖИЦА: Пристајем. Само ме не превари и не остављај саму и ти.

ЗОРАН: Одмах иди за оцем. Мотри стално на њега и гледај да се домогнеш кесе. Чим добијеш трчи к мени, а ја ћу овде све припремити. Смислио сам.

Ово је за тебе врло добро. Али за мене што сам смислио? Попуцаће свима образи од веселог смеха којим ћу ја обасути. А не питах те, богати, ко је био оно с тобом, управом. Де мени реци!

РУЖИЦА (*Скљана руке*): Не овако те молим. Да је само моја несрећа, ако би је крила и муке од овога како сад кријем сунце се преда мном скриво за увек. И други озлобљени су овим. Мора се ћутати, бездано ћутати.

ЗОРАН: Нека. Нека. Не мораш. Добро.

22. појава

(*Гавран између простора*)

ЗОРАН: Охо, Гавране. Који ветар тебе донесе?

ГАВРАН (*Потмуло*): Оћел бити гозбе? Је ли да ће? Млада ме сrete, вели: иди Кнезу. Ни један газда да потече. Добра женска та млада. А ти, дотера је код тебе? Хе срећне ти руке. А Ружица? Шта ће бити ово? Софре нигде нема? Треба ли да се коље што?

ЗОРАН: Сад ћеш да видиш. Иди ти, Ружице. Ено, Гавране. Онај казан привуцидер овамо. Ајде сад. Полако. Још. Пази да не улубиш. Дај овде. А сад. Још већи огањ.

ГАВРАН: Шта то, Зоране?

ЗОРАН: Креши само. Јаче. Нека ужагри. Ево и ову главоњу да турим. Дувај. Придувај.

ГАВРАН: За какву је ово славу, богати?

ЗОРАН: Не брини. Куваћемо месо.

ГАВРАН: Је л оћемо? Е жељан сам Зоране, доброг куса, испи ме ова зима.

ЗОРАН: Само полако. А сад. Онај ћуп тако, пун је воде. Њега намести нека је при руци. Је л гори огањ, добро?

ГАВРАН: Пече вала. Ко мене по желуцу глад. Но шта ће ова два велика суда? То је ваљда неки големи брав.

ЗОРАН: Је, Гавране. Големи. Него сипај ту воду из ћупа у казан. Тако. Сад донеси још воде у двапут. *(Гавран оде)*.

23. појава

КНЕЗ *(за себе)*: Шта дочеках, сиња стена? Ко је ту?

ЗОРАН: Ја оче. Ја.

КНЕЗ: Навабила те несрећа?

ЗОРАН: Не. Него за помоћ прискочио сам.

КНЕЗ: Па шта чиниш?

ЗОРАН: Исто што и ти. Ето. Усијавам воду док се камен у њој бачен не запари.

КНЕЗ: Значи чуо си? Добар си кад другог шуре. Добар, синко мој.

ЗОРАН: По мало, Кнеже. Да не претекнем родитеља.

КНЕЗ: Зауздај се. Заћути. *(Ружица иза њега високо дигне кесу, Зоран прискаче, узме је и меће у себе)*. Ко је то иза мене?

24. појава

РУЖИЦА: (*Скружено*): Ја. Оче. Ја.

КНЕЗ: Ниси побегла? А где је овај народ? Што не долази? Да је чиме да се користе сви би дошли. Овако за туђу правду, свакому кратке ноге да потрчи.

ЗОРАН: Шта ћеш, Кнеже. Ниси звао на здравицу ни напој, него пред огањ да сведоче, а ту се топи срце. И ово би их много подсећало да је, и горе и доле, код оног кусог нешто слично, па што би већ сад да се журе. Свако оставља напослетку да умре.

КНЕЗ: Ружице! Побркај воду. Деде, цуро, да ли пече већ. Примириши.

РУЖИЦЕ: Бабо. Мили бабо.

КНЕЗ: Хитај.

ЗОРАН (*Ружица прилази*): Немој, лудо. Пустите нека сам он. За вољу његову је ово.

РУЖИЦА (*Показује казан очима, скрушено*): Морам. Морам. Бабова је света.

КНЕЗ: Али оћу да чујем. Да бућне рука у то, које ли чудо твој бтар мени помаже, суви лисац.

РУЖИЦА (*Ставља руку*): Јој! Жар! Опеча одрка сила. Леле мене. Јој.

КНЕЗ: А онда није пекло? А мене не пече јогунлук твој? Крива си. Не издајеш силника да те њему теслимим, јер му је под морање, и пред небом и пред земљом, да те води, кад место пред законом да те узме, поштовање он ти унакази под насиљем - ма ко био.

РУЖИЦА: Није Дамњан, бабо мој. Није велим ти тако ми младости моје! Није, бабо, прими то.

25. појава

(Гавран уноси ћуп.)

ЗОРАН: Сипај.

КНЕЗ: Ко је то?

ЗОРАН: Смерни роб Гавран. Ни кост оглодану не оставља. Не друг у невољи свакој, али друг сваке невоље. На ситно ради. Тупом камђијом не потеже, него је испразни, па боцне по неког међу ребра. Пазух му је широк за читаву туђу овцу. А и туђу жену неће.

КНЕЗ: Доста, доста!

ЗОРАН: Сем руком и осталим, јер своје нема, штоје и боље. Зло би удвојено било. Јер где би вражје жене него што јој је друг?

КНЕЗ: Доста! Све као да о себи причаш. Знаш га сад.

ЗОРАН: Мислим, да због тога ни једна цура не осмели се домашити му ретке врлине својим супружњаштвом. Је ли тако, Гавране?

ГАВРАН *(шеретски)*: Тако је, Зоране – и онако како ја велим, кад сам са собом насамо у мраку. *(показује на казан)* Треба ли још?

ЗОРАН: Не треба. *(А показује му да донесе још један ћуп)*. Дај сад секиру.

ГАВРАН *(дода)*: Ево.

ЗОРАН: Зарони је воду *(Показује му да оде по трећи ћуп)*. Сад још јаче ватре, нека сева само.

КНЕЗ: Што нема тог народа? Где су ти људи? Пријатељи? Треба ли до гроба да чекамо, ако је да нам помогне ко? Је ли, Зоране?

ЗОРАН: Не знам, оче. Можемо и да почнемо.

КНЕЗ: Без кривца? Као маниташи. И да овај наш чин свима испадне згодан при порузи?

ЗОРАН: Само твој.

КНЕЗ: Што не помажеш?

ЗОРАН: Јер је лудо.

КНЕЗ: Нека је и тако. Али кад главног нема, ми не почињемо. Тај не сме ни доћи изгледа. А оволико буке, па низашта. Но тиме и признаће уједно, небојшин син.

ЗОРАН: Како год хоће?

26. појава

(Улази Дамњан сав блатњав, уморан)

ДАМЊАН: Чуо сам! Чуо сам, Кнеже! По селу бруји твоја обест, стигла је и до мене. Шта хоћеш?

РУЖИЦА: *(полети му)*: Дамњане! *(Он је гурне)*

ДАМЊАН: Бежи. Шта је? Ћутите? Треба ли да скапан? И без вас скапавам већ. Али не тражим милост, а бесловесног судију за оно што починио нисам, још мање. Свима нам гори под табаном. Ово се тло љуља. *(Удара ногом)* И копрца се као мрав удављен у бунару. Ускоро, све ће бити свршено.

ЗОРАН: Лакше. Лакше. Нешто си раздраган много. Да није утаман?

КНЕЗ *(Дамљану)*: Не питам те за то, Дамљане. То после. Прво се искажи чуо о чему. И злочину руку ту, ватри принеси. Речима не верујем ничијим више, дрхтаве су свима и глођу ми ухо као миш по празном лонцу, ради лажи која из свих вас окида.

ДАМЊАН: Ја примам све. И принећу руку! Али знај сима нама, из руке свануће добро. Освојио је плави дебео потоп, и слаже раскидану брану на брану, незадржимли смак збрисаће нас грозном стихијом и стиштиће слад без облика, без слободе, што руком уобличисмо, и дељасмо: темеље, зидове, воћке наше, лица наша, и сабити тежином под големи покров, као да небо преко земље паде. А ти мене, Кнеже? Мене? Оћеш овим на истину? Нико није луд да поверује; ма каква рука била, како у огњу неће бити гар. Хоћеш истину? Моје речи, моје срце не ћути. Ја ти се предајем, али нисам крив. Само ти, Кнеже, не верујеш то, јер где су други. Камо други? Камо људи? Камо сведока? Али и без тога принећу знај!

ЗОРАН: Немој, будало, нема силе да те наговори.

КНЕЗ: И принеси! Кад ова бестидница ћути ја тумачим да све беше њеним пристанком, а учешће твојим. Кад моје рођено мене лаже тада само огњу верујем.

РУЖИЦА: А ти ме мучиш, неоче? Због твоје родитељске заштите изгинућемо сви. Ја сам изгубила, ти ниси ништа. Јаој мени. *(Плаче).*

ДАМЊАН *(Гледа на Ружицу)*: Кнеже! Што њу не натераш да она извлачи големом руком усијани камен, из кључале воде? И да пробаш хоће ли се твоја сопствена крв згрушати, која тече што је у њеној жили. Што не пробаш, ако се не згруша сви смо чисти.

КНЕЗ: Је ли то хоћеш? Прилази, Ружице? Никог не штедим, па ни њу.

РУЖИЦА: Мајко. Ма где је мајка? Мајко моја.

КНЕЗ: Прилази, Ружице. Ти ћеш. Дај. Зоране, гурни ти руку, знам, крвнички ћеш. *(Ружица прилази, јеца.)*

ДАМЊАН: Не. Не. Не треба. Не само те кушах. Све је свеједно. Иначе горимо сви. Нек почне прво од мене. Али да знаш, Кнеже. То Дамњан сад збори. Не подајем се вољи твојој, ни самилости, према њој, већ лудом мушком поносу и обичају од старина, који неко себичан и мудар, ради незмања и користи своје заведе. Хоћу, Кнеже, и да изгорим руку, па тебе да осудим јер си неправдо досудио. Нека те са презиром покољења спомињу, што те таквог имадоше, па у заблуди невина човека, обрани раном неправде. Дајте сад.

КНЕЗ: Ако си мушкарац не причај више. Ако ниси иди.

ДАМЊАН: Да после кажеш побегао. Не. Почнуимо само. Шта је то? Људи још нема? Лепо срећно. Разгласиће се још лепше. Ајде ти добри сине оцу праведна. Припреми. Девице. Ти ћеш сведочити? Твоју бруку?

РУЖИЦА: Јаој.

27. појава

(Гавран уноси трећи ћуп)

ДАМЊАН: Охо. И Гавран је ту. Најлепша потпора. Веродостојно биће све, као сами бог.

ЗОРАН: Не галами. И не прави се важан. Ако си магарац па извлачиш, не шепури се тиме и не ритај. Него ајде. Сви се окрените истоку. Тако.

(Гаврану). Дај овамо, овде.

ГАВРАН: Какав се белај спрема?

ЗОРАН: Жариће се копривом.

ГАВРАН: Није ваљда?

ЗОРАН: Видећеш само. Вриснуће неко. Ближе. Ближе. *(Ћуп)*. А сада закуните се. Али ја хоћу да најпре сви уха зачепите, нека му клетву само срце чује, и о њега удари, а не о уши као празне речи, иначе не вреди. И ти се, Ружице, окрени истоку. Тако. Ајде заклетву.

КНЕЗ И ДАМЊАН: Како нам огањ гори иза леђа, тако истина испред нас да сведочи. *(Зоран почиње да сипа*

трећи ћуп). Како нам рука у огањ скаче, тако истину из огња извлачи. Како у руци била истина, тако у огњу лажеспржила. Како у лажи гушило се срце, тако у огњу руке огрезле. *(Окрећу се сви казану јако узбуђени, Дамњан прилази, одмачиће се, остали ишчекују. Ћуте.)*

КНЕЗ: Шта чини? Да ли сме? *(Дамњан одмери, зажмури и у казан. Извлачи руку, баца секиру, зататура и право на Зоранове руке.)- Ћутање.*

КНЕЗ *(освешћује се)*: Камо!? Камо врисак? Где је цика од бола? Зар ништа?

Баш ништа? Где је знак праведнога? Људи па он је праведан! Праведан!

РУЖИЦА: Јел се увери, оче? *(Дотрчи, грли га)*. Не рекох ли ти ја?

ГАВРАН: Шта је ово, драги људи? Шта је овоме сад?

ЗОРАН *(Држи још Дамњана)*: Божија воља, Гавране, а људска помагања. Но ја знам и бољествари. Чуће се већ. Видеће се. *(Дамњану)*. Држи се јуначе.

(Ружица пришла Дамњану, гледа заљубљено, шапуће, шта би радио да је врела била?) (Гаврану). Просипај одмах то. Кужно је потроваће нас.

ДАМЊАН *(трезни се)*: Да'л и изгорех? Читав сам? *(Гледа у руку засукану и у прсте.)* Мрда. Пази мрдају? Гле! Сви! Мрдају! Истина. Истина, Кнеже. Баш божији суд. Да ли је могуће? Само мало бриди. Да ли је могуће? Стварност?

ЗОРАН: Шта ћеш. Праведан си ти и преко јего. Ништа ти се не може и то је.

КНЕЗ: Ово сам хтео. Ти да не будеш крив, Дамњане, синко. Оди! Оди мени сада.

ДАМЊАН: Кнеже. *(Иде у загрљај)*

КНЕЗ: Постигосмо. Сретосмо правду! Ниси крив. Ни пред селом, ни преда мном. Дамњане!

ДАМЊАН: Заиста.

ЗОРАН *(подсмешљиво)*: Заиста.

ДАМЊАН *(стресе се)*: Правда ће и преко ђавољег рога скочити на своје место. Заиста. *(замишљено)*

ЗОРАН: Зашто је морао своје место да ми уступи ђаво, а ја подоста да сагнем врат, главу. *(Гаврану брзо)*: Будак понеси, код механе сачекај ме, биће свега. Еееј, правдољубци. Збогом. Чувајте и даље Ружу. *(Оде, Гавран за њим. Чује се из даљине потмуло ударање у добош.)*

ДАМЊАН: Шта? Добош? Дал заборавих речи? Опасност на крилима јури. Морам брзо.

КНЕЗ: Иди, Дамњане. Бије. Чујмо. Срећан ти пут.

ДАМЊАН: Још неки пожар или однесе пустиња кога.

КНЕЗ: Жури. Нађи се. Опрости, што из моје куће украдоше венчић твојој мушкости намењен. Ти ниси за то крив јер правда...

ДАМЊАН *(одлази, показује пуку)*: Правда... Збогом, Кнеже. *(Кнез оде лево.)*

РУЖИЦА *(Стидљиво за Данњаном)*: Дамњане. Чекај. Дамњане. *(Завеса пада)*. Мене заборави, Дамњане.

III ЧИН

Позадина потпуно сребрна у помућеном блескању. Шатор размакнут до краја. Оцртава се страшна неман реке, изнад које пролећу облачине. Она хуји. Рефлектори бацају светлост са стане на сцену на којој опет, сем огњишта, нема ништа друго. Предвеће.

1. појава

ЗОРАН: *са средине сцене за њим и Гавран прискаче огњишту*): Гори! Добро је само повећу пламњу узми. Ја ћу ову. *(Узима распаљени угарак).*

ГАВРАН: Зар смемо, Зоране? Доста је ону једну што запалисмо. И амбар.

ЗОРАН: Узимај, будало. Само бољи угарак. Одабери. Све около има да пламса, а најпоследње и овај дом.

ГАВРАН *Одабира као и би и не би*): То нико није радио. Ти ћеш цело сало? Па и вода ће га сатрети. Доста је од нас. Бране разглависмо, за сад не знају, иначе би лелек овладао.

ЗОРАН: Узми, лудаче, ако, оћеш све злато да дам. А вода после нека гаси што упалисмо, згаришта до воље јој.

ГАВРАН: Добро. Примаш ли све на себе?

ЗОРАН: Све. Не секирај се. Ајде брзо. Наићи ће неко. *(Иду)* Што будак заборави? Узми. Што ти страх следио жиле? Ни пијанство кукавици не помаже.

ГАВРАН: Није, Зоране. Горе од јаме сатиремо, трезни ме то.

ЗОРАН: Хитај сад ћемо са оног краја. Нека свира пламен крај ушију. Добра ноћ. Ветар плази, биће огња на све стране. Хитај! *(Одлазе)*

2. појава

МАРИЈА: (*с лева и за њом Вилма*) Не чујем више. Нећу да чујем. Дозволи. Могу и ја да побегнем кад ми се усхте.

Могу да утрнем. Не увек да болујем и сахнем живот.

ВИЛМА: И даље да чијеш. Загрлио је он њу! Матори! Веруј ми кад ти кажем! Чак и Видоје виде.

МАРИЈА: Не, не могу.

ВИЛМА: Да чујеш све, траба. О злату беше реч. Ја се загрцнух, зар дотле поквареница стиже?

МАРИЈА: Не слуша ми се више.

ВИЛМА: Стани. А ја кажем: Па то не сме бити.

У селу нашем часнога да опљачкају. Нећеш дати, Видоје, врли јуначе. А он одрече: Мила моја, спремићу чисте ми душе зарад њезиног уживања овај злочин.

МАРИЈА (*брани се*): Не разумем. Не тумачим. Остави ме. Недостало је суда по нешто никад прозрети нећу, коме је вишак а коме мање. Како за топотом бесне говеди једно за другим тутњите. Доста ми је! Доста и због кћери! Безазленост јој разбисте и дете у парчад оде, да загрлим не могу, не могу, неста је. Расу се. Цвили из свог кута њезин бол. Глувим већ. Иди! Молим те – сад ја.

ВИЛМА: О, пељубазна. Благо теби красној, За такве опросте, које би злоба свима поделила.

МАРИЈА: Иди. Да се смирим. Нешто чух страшно. Нисам приметила где беше. Него из тебе куљала је са изуједаног језика жучна реч по реч. А красив благо? Ћери црна, што ми кажеш? Благо је кусах добро јело на вршак језика – и опет жив, и опет читав. Бре, чини ми се још ддуго тако. Или. Страшно ми је да загазим куд си ме повела. Слепица верује само свом табану. Иди. (*Вилма одлази*). Идем.

ВИЛМА: Ја могу. Ја хоћу. Али непријатеља имаш. У кући.

МАРИЈА: (*сама*) Ах, како хуји!

3. појава

КНЕЗ: Хуји. *(долази са средине сцена)* Хуји паклено.

МАРИЈА: Да.

КНЕЗ: Ти си ту, Марија? *(Окреће се према позадини. Шири руке)* Чујеш?

Ево је. Бректи. Неки се хлад разјапио, иде немила сила валова, преко многих мртваца превалила се, кужи и грози. Нешто широко безнадежно и влажно пири са ње. Дави она. Чујеш, Марија? Не пушта крв. Не пије, дави. Није топао ни од ње ни од себе. Ето је обузима. Обујмљује као никад дотле, а ми сами смо. Где су деца? *(Окрену се њој)*

МАРИЈА: Кнеже!

КНЕЗ: Оди ближе. Једна ситна жеља загрли ме. Тако. Ту си. Није ми доста тебе. Једна ситна жеља. Уђи у мене, Марија. Губим се. Широко одзвањају и циче клисуре и гудуре. Велика је она, Марија, вода. Љутита. Нестаће нас. Она не чује, не вреди плакати, иако смо остављени сами. Не вреди, Марија. Децо! Децо! Где сте, сирочићи?

МАРИЈА: Је си ли и њузагрлио?

КНЕЗ *(изненађено)*: Шта рече сад? Кога?

МАРИЈА: Вилма каже да је неприлично то.

КНЕЗ: Ти тражиш нешто непоштено да сам био ја.

МАРИЈА: Не знам. Млада ти је крај колена била. Вилма је причала. А мене језа и туга резала. Као комаде да је скидала, штитала са мене. Није болело, а осећала сам, требало је да боли јер је тамо изло, нарочито кад рече: „И он је загрлио њу“.

КНЕЗ: Лажу! Нисам умео. Лажу, Марија. Ево. Ближи се можда за све нас помор, али још неку лепу реч, могу ти рећи. Свако је одвојено, својим устима ранио себе и шта би ту неправо било, да се људи и сретну и мимоиђу, као ми са младом! Јер вај толико нам је могуће. Као кад дирнеш расцветане гранчице на грани. Ту су. И заједно су на њој. Али и нису.

Никада нису заједно и то је све. Јер свака из свога чвора ниче и не цветају једним јединим цветом. Тако млада и ја. Скоро исто као што би и ти са њом. МАРИЈА: О, Кнеже, хвала ти. Само нас двоје заједно сплетени мимо све остало. То не тражимо. Кад се ми крећемо шумови клизе, па се спајају заједно. Шапућу корени наши куда газимо и свако пита: Не озледисмо ли што? Па једану другом нестају. Тако смо везани и без прекидања, сваки је наш чин као други и на тренутке заспемо. Никома не би било спаса, јер само наше душе непрестано бдију. Нико више није кадар за то, Кнеже. Само смо ми будни увек.

КНЕЗ: Да драга, Марија, али чиј! Бубњи! Опет бубњи и ближи се добош, а водаледена нека све грозније гуди. Пази како се мешају. *(Чује се добош)* На зло су удесели свирку. Она. Вода помамно мљацка и газе и игра. Не газе. Него је пустила утробу и крцату, вуче је и глади. Пренаситила се.

МАРИЈА: Шта је то? И ја чујем ситно неко запомагање и грепкање по нечем натегнутом, а из даљине се хита.

КНЕЗ: Зар не оизнајеш? Добош. Не беше несреће у селу, а да не објави, само је за то служио. Ево сада иде Милоје, туче у њега немилеце. *(Отуд је све разговетније и ближе ударање маљице и жагор. Наилазе Видоје, Вилма, Ружица, Дамњан и народ. Кнез и Марија исто).*

4. појава

ВИДОЈЕ: *(Милоју)* Доста више. Не туци. Јављај. Шта оклеваш? *(Милоје бије и даље)* Жагор.

ДАМЊАН: Чујмо! Мир! Мир, народе!

РУЖИЦА: *(заљубљено Дамјану):* јуначе. Надо. *(Он се склања од ње)*

ВИЛМА: Шта гњавиш? Издери се, будало.

ИЗ НАРОДА: Удритъ га. Вичи, блесо. Глуп је. Беж тамо.

КНЕЗ *(Марији):* Зло је зло. Кога има тамо, еј људи? Јављај те се!

ДОБОШАР: Није да ћу казати што! Миш изгризао те уши начуљене. Ево пред носом вам клизи. Кокошке вас по носу черупале. Буновни, смрдљиви,

буђави. Слушајте: У нашем селу наш је народ ми. У нашем народу воде има, крај села тече, река Зеленика.

НАРОД: Шта тај говори? Гађај га каменом. Чуј ви тамо! Починемо. Море ударите га. Станите бре!

ВИЛМА: Шта му је? Шта се блесави?

ВИДОЈЕ: Клепите га нека пролаје!

КНЕЗ *(Јако)*: Мир људи! Скрасите се! *(Окрећу се њему.)* Казуј Милоје!

ДОБОШАР: Народе! Не главе под јаку! Иде вода и преко рамена, засеоци сви су потонули. Дамњан виде и обиђе, многе куће код нас попаљене, покривао се и непокривао све једно ти је.

ИЗ НАРОДА: Знамо. Знамо! Шта сад? Нејач! Стока! Где ћемо ми?

ДОБАШАР: Шта знам ја, бенаст Миливоје. *(Удара у добош.)*

ВИЛМА: Да л' се шегачи са нама, стрела га шинула.

КНЕЗ: Не шегачи се. *(Добошар удара полако.)* Сви слушају њега. Нико се у невољи не шагачи. Нити је код мене на суд нико не дође да га уздигне. Слушајте сад невољу вашу, а они домаћини и домаћиништо се посакриваше или преко три горе одкасаше не страхују јашући! Говори Милоје.

ВИДОЈЕ: Стани бре, Кнеже, општа је несрећа ово.

ИЗ НАРОДА *(Милоју)*: Шта да чинимо? Управљај нека си власт. Шта сад?

ВИДОЈЕ: *(Милоју)*: Говори ти, кезоња матори. *(Лупка добош)*. Не чекај више.

РУЖИЦА *(око Дамњана)*: Па погледни ме. Лепи мој. *(Он бежи од ње)*.

ДОБОШАР: Шта могу ја? Брана пуче као сталко, иза клисуре погурну је неко. Дамњан виде. Дозови се, народе! Држи не жели ноге, трче и оне саме! Људи не треба ни виле ни лопате, згрће и набада. Зато бежи. Потрчи. Придржи гаће да се не расквасе турови ко у пресолцу смрдљиви краставци. Поплава!!! *(Удара лудо у добош)*. Поплава!!! *(Он први бежи.)* Бежи!

ИЗ НАРОДА Бежи. Бежи. Куку Леле! Где је дете! Склањај се! Прва жена! Ускисну ми квасац. Зар ти је до квасца? Не дај стоку! Иде! Носи! Пењите са на дрвета! Чамце! Чамце! Бежи! Бежи! Пропаст! Пропаст! *(Гужва и беже)*. *(Нема народа)*.

ДАМЊАН: Треба спасавати, Видоје! Помажи мушке ти руке!

МАРИЈА: Тешко свету да помогне.

РУЖИЦА: (*Стреса се*): Оооо! Зар он? Грдоба? Гроб да је.

ВИДОЈЕ: Шта?

РУЖИЦА: Ништа.

ВИДОЈЕ: (*Дамњану*): Са чим ћу помагати? Каната, буради, дасака, греде, хране. Неко мора да ти тера. Већ сви из

Села одоше. Само ми остадосмо. Другоселци позајмили би, траже да се плати. Леле: То што дама ионако ће пропасти заједно са вама. Тек сувим златом ко плати, можда ће успети главом да исплива. А ево мрак већ иде.

Види се само запис нам је да гинемо.

ДАМЊАН: Ипак пробаћемо.

ВИДОЈЕ: (*Виддоју шапће*): Сад на Кнеза. Наш је. Тренутак је.

ДАМЊАН (*Кнезу*): Брзо без оклевања, за бег спремајте се. (*Ружица око њега*) Кнеже. Можемо само још преко превоја.

КНЕЗ: Тако им и треба. Сви да се подаве злурадосни. Сви. Кнезу правду, само Гавран даде и би само пред Богом, Дамњан праведан. Људи не беже, нека их и нема. Мокрих домаћина.

МАРИЈА: Не, Кнеже. Што ти је сад? Где си занео?

ДАМЊАН: Спремај се, стари, што пре. Ја идем по чамце, ти, Видоје, обавести остале који не знају. (*Оде журно Ружица за њим*).

ВИДОЈЕ: (*Кнезу*): Кнеже. Ја чамац најбољи имам. Сад до главе ти је. Могу те само ја превести. Или гинеш, или плати. Превешћу те са Маријом и Ружицом и све што се узмегне. Плати, али до последњег.

ВИЛМА: Да се спасавамо, Кнеже, само ако паре имаш. Све једно је оде ли кућа. Деж се нас и своје главе, пара ће бити и други дом. Где ћеш са овом немоћницом. (*Показује Марију*). Ако благо имаш свуда ти је кућа и ухљебије.

МАРИЈА: Можда. Да идемо, Кнеже.

КНЕЗ: Чекните. људи. Ако се спасавамо заједно, што ту треба дотурити новцем. А ја и немам. Уз то није вама, би било оћетели ви коме плаћати што бежите?

ВИДОЈЕ: Не вреди говорити, не задржавај. Чуј. (*Отуд хуји, помрачи се*). Ево и мрака. Можеш ли дати или не? Не цењај се. Котарице и лук не продајеш. Глава ти шета. Мој чамац само је сигуран. Други су заузети већ или ће их Дамњан добри разделити другима док стигне до вас.

КНЕЗ: Видоје. Па нећеш ближњима ваљда ти тек тако? И штене човек у недра загњури и понесе кад га прогони. Ми смо коншије, сељани.

ВИДОЈЕ: Не залудничимо. Дај се. Знам за тешке паре. Шта ћеш са њима, главу ако изгубиш и сви твоји? Луд си? Пази се. Времена немамо. Ајде!

КНЕЗ: Ја немам па немам. Што ти је?

ВИДОЈЕ: Онда ћеш ти остати, бога му. Ја не знам ни како ћу самог себе. Збогом. Ајде, Вилма.

КНЕЗ: Стани. Зер се мора?

ВИДОЈЕ: Мора се.

МАРИЈА: Станите, добри људи.

КНЕЗ: Нема другог?

ВИДОЈЕ: Нема. Жури већ.

КНЕЗ (*Дрхтаво се тупа по себи*): Кад је тако, али ситно је у мене. Од деде, три четири новчића остало ми. (*Тражи ужурбаније*). Неће бити? Није ваљда? Да нема? Како може? Ту су биле? У појасу. Заборавих ли? Нема. Да ли у кући? Марија! Трчи! Не. Ја ћу! (*Отрча мало после отуд*). Не... Нема! Нема! Благо нама, оде ми душа.

ВИЛМА: (*полушапатом*): Код Зорана је. Брзо, Видоје. Нађи га. Нађи га сместа. Отми. Уби.

КНЕЗ: Ох, проклетиња.

МАРИЈА: Сирото. Кнеже. Не дај се. Ту ћу бити. Смео сисе. Ја ћу наћи. Почекај. Почекајте, људи. Час само.

КНЕЗ: Нема. Ако истинанема, како ћу?

ВИЛМА: Иди Видоје. Ајдемо.МАРИЈА: Преклињем. Љубим руке. Останите још. Ја да потражим. Ево ме. Брзо ћу.

ВИДОЈЕ: Хајде. Мрчак још чекамо.

ВИЛМА: (*шапатом*): Море шта чекаш? Зар је штета слепце без новаца?

КНЕЗ: Бог их узе, нико други. Кажњава ме. Знаш ја.

МАРИЈА (*долази с лева*)

ВИЛМА: Шта је? Дај? Где је?

ВИДОЈЕ: Неће ли? Говори? Што ћутиш?

МАРИЈА: Ево. (*Дигне своју мараму са главе*)

ВИЛМА И ВИДОЈЕ:(*жено*) Дај?

МАРИЈА: Ево. Мараму.

ВИДОЈЕ: (*Љутито збуњено*): Како? Ко ме сад? Ти ниси нашла?

ВИЛМА: Није. Није слепца! Зар ти није јасно? Можда никад нису ни имали ти, блесане мој. (*Спушта се тама и пламсавају пожари из далека.*)

МАРИЈА: Ево мараму. Ћемер нисам нашла.

КНЕЗ:Јаој мене.

МАРИЈА (*Јако*): Ево у голо чело целивајте, ја га лик мој те вам опраштам што га остављате. Не целивајте прво мене, па Кнеза.

КНЕЗ: Нешто ми све? Нешто ми све?

ВИЛМА: Пту! Гадости! (*Видоју*) Ајде, безјаче. Зар ћеш ту матору вештицу целивати? (*Марију*) О, слепице. Да знаш ругобу твоју. Да знаш те твоје празне јаме, како зјапе. О, да знаш то снужено жуто и гњило лице? О, да знаш каква ме је гроза од тебе ти бледолика кћери совина и од тог твог слепчине. О, како могу све то? Као да су црви и сам гној у тим црвеним вашим слепим и језовитим погледима испод каменог и губавог чела тог кога ми нудиш да га љубим. (*Видоју*). Шта чекаш ти још? Бежимо? Бежимо, црко дабогда!

КНЕЗ: Марија! (*плачно*) Марија! Зар ће отићи? Не смеју нас оставити. Не смете. Грех ће вас убити. И туга нас нејаким створова божијих.

ВИЛМА: Не лудуј, матори. Ми чамцу хитамо. А ви подавите се. Као кокош. Скочи, Видоје. Напред.

КНЕЗ: Марија.

МАРИЈА (*размишљајући мирно*): Прибери се. шта је рекла. Те грозне јаме. (*Пипа се по очима*). То камено чело. Што рече она то? Гњило лице?

ВИЛМА (*Видоју*): Та полази. Шта се двоумиш још?

ВИДОЈЕ: Часом слегни. То су људи!

КНЕЗ: Не смете ићи без нас. Никада среће имати нећете.

ВИЛМА: Погледај. Па да видиш. Како ћемо славно преко воде, док ћете ви поцркати ту као слепи кучићи. На чамац Видоје, па завеслај. (*Снажно ухвати га за рукуивуче*). Ајде. Ма јел оћеш да и ми настрадамо?

МАРИЈА: Језовита кћер совина?

ВИЛМА: Ма јел оћеш нашу децу мртву по бари и глибу да давимо. Та мрдни се силопа у чамац, да бежимо. Брзо. У чамац! Децо у чамац!

5. појава

(*Утрчава млада сва мокра.*)

МЛАДА: Доцкан! Све је доцкан.

ВИДОЈЕ: Шта кажеш?

КНЕЗ: Млада! Дошла Млада! Наш спас. Наш спас.

ВИЛМА: Како доцкан? (*Млада уморна не одговара*).

МАРИЈА: Гној. Празна јама. Шта још рече?

МЛАДА: Све је доцкан. (*Хучи.*) Ту је. Натеор ме да га молим. Да сагибам нас прад њиме. Од јутра молим га наумио је несрећу.

ВИДОЈЕ: Ко то? Па говори што то? Где је доцкан?

ВИЛМА: Не слушај како се пренемаже, чамац хватај нестало те.

МЛАДА (*Хук*): Све је доцкан. Ниједног чамца нема. (*Хук*). Петоро је било све их пробушио он- Зоран, сем једног у којем са кусим Гавраном коло води. Све пожаре он је завртео, а Гавран дувао са лева.

ВИДОЈЕ: Зар и мој?

МЛАДА: У твој се вози.

КНЕЗ (*радосно*): Мајко! Маријо? Наш зоран, чамац има. Хеј, чујеш.
Спасени смо. Спасени.
МАРИЈА (*прене се*): Шта и где чини он?
ВИДОЈЕ: Зар сви чамци пробушени?
МЛАДА: Сви пробивени.
ВИДОЈЕ: И баш онај крај долапа мога?
МЛАДА: У њему се вози. А сваки други у тај би ма колико да и беше.
ВИЛМА: Лаже она псето. Не веруј јој.
КНЕЗ: Не лаже она. Ја јамчим.
ВИДОЈЕ: Па реци како? Ко је могао?
МЛАДА: Зоран! Само Зоран!
КНЕЗ: Аха.
МАРИЈА (*строго*): Све ли истину говориш?
МЛАДА: Слушај. И још више учинио је.
КНЕЗ: Тако Вам и треба! Осветиће мене син мој!
МАРИЈА: Мучи јадо.
ВИДОЈЕ: Не спрдај се. Убиће те сад. Деца ми у кући.
МЛАДА: Не. Ја се не шалим. Иди па сагледај све. Од зоре мрк је и весео био. Механција нехте пиће да прода, и ако му остаде пусто. Али они дограбише цело буре, Гавран и Зоран, јер Зоран расу дукате. И тамо крај механе закавцише се. Једног убодоше. А Зоран паломе у губицу нали дукате те лежи све, па затим наста пијанка. Онда Зоран кад му вино запече жиле, одазива Гаврана и седоше у први чамац, чим пристали људи почели да их сумњиче и називају паликућама. Но на томе свршило се није. Вода дебела тутњи собом коvine у клобуцима и главе као побацане репе, главе и нико несећа се лешине да тегли. У чамцу им тешки робијашки будек. Зоран маши у ћемер кад приђу брани и осоли је дукатима по Гаврану. „Разби ту“ што други стегне и лепе камене и брвна скиде дукат о тме па у недра себи. И тако редом. Људима ни писнути не смем да их не преладим, а управо нисам ни знала, шта творе двојица. Кад он спази ме. Показа руком на мене Гаврану, тутну у руку ваљда благо и они обали примакоше

а Гавран ми потрча са заманутим жељезом. Ја побегох. Кад се вратих све људима рекох- и спасавајте. Они не верују. Нека. Не веле. Лудује за себе он, да оће да га поједе неман ова. И наставише да мере воду све им се не миче од домова својих . Тако и до свих чамаца дођоше двоица. Пробише их. Неке потопише. Али неке ко гнезда ветром на кршу раздрте, осташе да чаме води на ударцу. Док се људи освестише доцкан би. Пођоше да гоне, тек тамо спазише ону двојицу у свађи. Гавран заману будак на Зорана, умал се чамац не преврну, но превари га рука и попивено пиће те у воду, упаде сам и удави се. А друг му ни руку да пружи, но га веслом по прстима кад хтеде на тврдо да стане. Ја идох још за њим. Но вода све силнија за чудо бржа бива. Ухватила Зорана матица и врти се по њој као у пакленом котлу, а онда нас преко бране поклоњене загради. Опкољени смо спаса нема, сем преко брда каменца, два сата уз суву врлет.

ВИДОЈЕ: Ух.

МАРИЈА: А Зоран! Шта је с њим? Је ли жив?

КНЕЗ: Је ли жив?

МЛАДА: Чекај те.

ВИЛМА: Видоје, проклетниче!

ВИДОЈЕ: А зашто ја?

ВИЛМА: Што бржи ниси био и снабдео нас заштитом, крв те задавила.

Трчи сад.

МАЛДА: Не вреди. Чујте даље. Дамњан зачепи један чамац на брз и потера га да отме од пропасника онај здрав, а људи обалом ако могу помоћи што. И глине се низ реку сад, али измиче син без срца и љубави, свој чамац, све низ коловрте пушта и отуд као луд цери се и кесери избезумљеном народу. И Дамњан у широке је матице заплочио јако, Ружица с њим је, у трошноме чамцу Дамњану око паса свила се.

КНЕЗ: Хвала богу. Чедо моје. Моја дика. Шта чекате људи? Ружица је у бурном вртлогу на трошном тлу.

МАРИЈА: Шта јој се хтело? Виде ли добро Млада баш да је она?

МЛАДА: Са Дамњаном, која би друга.

КНЕЗ: Ајде, Марија. Децу да спасавамо, за нас и онако не брине нико.
ВИЛМА (*зграби Видоја*): А наши кукавчићи, Видоје. Не видео среће. (*Гурне га*). Крени камен да будеш. Крени спотако се. (*Излазе*).
МЛАДА: Ето их! Промиче Зоран! (*Пролазе чамци у позадини кроз сумрак*).
Ето и Дамњана. (*Обалом жагор гониоца*).

6. појава

ДАМЊАН: Дрште га! Ето га! Хватајте га људи. Ја даље не могу (*Марија, Кнез, Млада залазе дубље у позадину*.)
КНЕЗ: Зоране, Зоране, где си? Сл епи родитељи. Сестра очајница, где си?
ЗОРАН (*гласом из даљине*): Да молите. Да кукате. На репове седај тако! (*Хукови се мешају са гласовима*).
ДАМЊАН: Не дајте људи! Чамац отмите. Опколите! Побеже.
ЉУДИ: Витезу! Зоране барјактару! Нејач остала. Чамац удели! Ми нек се подавимо. Њих. Само њих спаси. Ја ти дајем виноград! Ја обе руке да ми исечеш! И кћер и жену води ми три птића мала узми к себи прими туго! Дом си ми спалио. Ој, Зоране. На весеље ти било овчицу имам, превези је, преко ја гинем, душе ми. Само њу спаси.
ЗОРАН: Сазидајте ми богомољку овде. Сад. Даћу чамац ал од умора. Ихи. Ихи!
ДАМЊАН: Не могу више, гоните ви. Не дајте овде је брзак, десна страна, сви на лево сад. (*Зорану*). Предај се. ух умаче. (*Смех*). Шта чините чините ја више не могу.
ЉУДИ: Дај! Дај!
РУЖИЦА: Још потерај Дамњане. Стићи ћеш. Јунак си ти. Слепог оца и мајку да спасемо.
ЉУДИ. И моју. И моју овцу. Ох пусти вино, лоза сестра моја.

7. појава

ВИЛМА: Само дечицу спасавајмо, Видоје. (*Журно иде натоварена*). Шта чекају ови људи, реци им да бегају преко каменца. Ајде журно крочи!

ВИДОЈЕ: Мало даха. (*Брекће*). Мало душе.

ВИЛМА: Јаој дечицу, драгу спасавај, мушже.

МЛАДА (*наилази ка њима*): Пазите сој да не сатре. Гадови! (*Видоју*). А ти ме први обљуби, не побего сада, дабогда.

ВИЛМА: И то Видоје?!

ВИДОЈЕ: Људи нека беже. (*Жури.*) Беште људи преко каменца, можда ће се моћи. Одмах од овог корака.

ВИЛМА (*назрела Зорана*): Ено, Зорана! Враћа се! потеци. Нас ће примити. Децу малу. Шта чини оно? (*Сви се ускомешали*). Шта оће? Шта оће?

ДАМЊАН: Људи како сад? Луд је? Боже! Не дајте! Праврнуће чамац! Искочи, Ружо! Завати ће нас.

КНЕЗ: Јаој! Спасавајте га!

МЛАДА: Ја ћу Кнеже. Зоране! Не, Зоране! (*Потрчи*). Ми смо твоји! Сви! Дај чамац!

МАРИЈА: Сине, сине, стандар!

ВИДОЈЕ: Бежимо дечице. На брег! Људи! Бежите.

ЉУДИ: Вај, костобоља. Лазо, Златина, склањај се. ето бик, беште! (*Комешање*). Јој, убисте ме! Граби, само граби.

ВИЛМА: Видоје, храно, чувај нас! Види! Домаћине! Понеси и ово не могу ја.

ДАМЊАН: Има ли ко пушку? Дајте? Пуцајте људи! Убите!

ЗОРАН: Само Кнезу дајте да нишани. Ихи!

ВИЛМА (*стење*): Не могу више! (*Људи измакли, жагор*). ВИЛМА: Само још мало ових сукања мојих.

ВИДОЈЕ: Не могу. Отурам.

ВИЛМА: Само још гребене, децу ту.

ВИДОЈЕ: Бацај то. Муњу ти твоју! Децу дај!

ВИЛМА: Јој, сиротице!

ДАМЊАН: Пуцајте! Пуцајте побогу! Зар нико?

РУЖИЦА: Не људи. Убићете Младу. Јел оно она? Млада! Где ћеш? Где си загазила. Створу је. Роните вратите је. Гоне се. Дамњане она плива!

Утопиће је! Ближи се. Хоће ли пристанути?

8. појава

(Дамњан и Ружица напред сцени, Кнез и Марија скроз поквашени, камењени ћуте.)

ДАМЊАН: Брзо слепима. Са њом је свршено.

РУЖИЦА: Кнеже! Марија, на брег! Брзо! Ни часа! Још мало од села нема ни трага. Ништа не носите! Ајде, Мајко! Мичите се. Све је сад до главе.

МАРИЈА: Али без њега? Како ћемо без сина?

МЛАДА *(отуд дављенички, све оту они слушају)*: Прими ме. Заклео си ме, крв ми однесе! Узми ме! Не преврћи!

ЗОРАН: Само моли, клекни!

МЛАДА: Не могу. Вода. Руку! Руку! Руку дај! Давим се! Чекај.

ЗОРАН *(отуд)*: На руку! *(прасак)* У воду, жабо.

(Сви забезекнути) Ружица, Кнез, Марија, Дамњан: Удави је!

РУЖИЦА: Проклетник?

МАРИЈА: Удави је на радост. Удави је. Удави је.

КНЕЗ: Не, ух!

ДАМЊАН: Ми бежимо. Без оклевања. Хајде.

МАРИЈА *(узима је за руку)*: Ружице, Кнеза поведи. *(Ружица узима, мрак скоро сасвим пао)*.

МАРИЈА: Зар да га не спасемо? Кнеже? Сине! Зорана да пустимо? Може ли се то? Допушташ. *(полази)*

КНЕЗ *(болећиво)*: Сине!

ДАМЊАН: Где ћете? Где хоћете? Вода! Све је готово!

МАРИЈА *(отима се)*: Напред, Кнеже.

РУЖИЦА: Мрак је! Тама! Камо ћете? Не види се ништа.
МАРИЈА: Сине! Не дај се, Зоране! Ево родитеља! Оће да моле. Оће.
КНЕЗ: Ево нас! Чекај! (*Ружица би да полети за љњима, Данњам је тргне*).
ИЦА: Ноћ је црна. Ни корак не можете, чека смрт!
ДАМЊАН (*Ружици*): Натраг! Беж!
РУЖИЦА: Не идите и њега већ поједе тмина! Мрак!
КНЕЗ: Како мрак? Шта да нас спречи, Марија? Шта је мрак? Ничега нема, гине син.
РУЖИЦА: Вода! Бежимо мили! (*Дамњан је држи*). Родитељи, риче пропаст!
КНЕЗ: Не бијимо се, Марија. Изнад свих јунакаје језа и ћутање. Гине син! Пођимо. К њему. (*Стрешан хук*).
ДАМЊАН: Не људи! Вода је већ ту. Мртве ваља. Утопићете се.
МАРИЈА: Зар се може утопити? Пођи, Кнеже. Разгнућемо је рукама. Не очајавај.
ДАМЊАН (*тргне Ружицу за собом*): Бежимо!
РУЖИЦА: Родитељи! Родитељи. Слепи родитељи. Мрак. Мрак.
МАРИЈА: Шта је мрак. Нема га. Гине син. Разгрнућемо је рукама или заобићи ту воду. Полако, Кнеже. Увек смо одбијали нешто што притиска. Бранисмо се стално. И сад и сад. (Иду.) Оди, Зоране, мило чедо. Не гини. Молимо. Молимо те сви. Ево на коленима. (*Вода потана*).
КНЕЗ: Сине. Ево нас. Молимо тебе. Кукууу! Молимо.

К Р А Ј

Брачни пар Продановић
пред Други светски рат

Радомир Продановић
СЛЕПИ ВИДЕ

Драма

!. Веб издање

Библиотека
ЗАСТАВНИКА

Књ. 3

Едишија
ЗАВЕТИНЕ

1. јул 2010

Beograd

www.zavetine.com

zavetine@verat.net

Текст укупала Драгана
Томића својом мајком

Фотографије из албума поколица
Продановића, породице Драгана Томића.